

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до проходження педагогічної практики
студентами спеціальності
«Біологія та здоров'я людини»
денної та заочної форм навчання
факультету природничих наук

Старобільськ – 2019

УДК 371.133:371.381(076)

ББК 74.263р3

М54

Рецензенти:

Караман О.Л. – доктор педагогічних наук, професор ННПП Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Петренко С.В. – кандидат біологічних наук, доцент кафедри садово-паркового господарства та екології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

М54 Методичні вказівки до проходження педагогічної практики студентами спеціальності «Біологія та здоров'я людини» денної та заочної форм навчання факультету природничих наук / І. С. Котенева, С. В. Вовк, Н. В. Репкіна; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Старобільськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2019. – 142 с.

Методичні вказівки розроблені з метою надання допомоги студентам спеціальності «Біологія та здоров'я людини» в проходженні педагогічних практик. Вони містять програму та завдання практик на 3-4 курсах, рекомендації щодо їх проходження, вимоги до оформлення звітної документації, зразки документації, розподіл балів та критерії оцінювання результатів педагогічної практики за рейтинговою системою.

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса
Шевченка»

(протокол № 12 від 21 червня 2019 року)

© Колектив авторів, 2019

© ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2019

ПЕРЕДМОВА

Сучасні умови суспільного розвитку України потребують переходу вищої школи до нової концепції підготовки майбутніх спеціалістів, її постійного вдосконалення, підвищення рівня професіоналізму, компетентності, інтелектуальної культури вчителя. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів біології та здоров'я людини – це складний, багатогранний і тривалий процес, який здійснюється протягом усього періоду навчання студентів у закладі вищої освіти. Це одна з основних форм професійного становлення майбутнього вчителя, яка дозволяє синтезувати теоретичні знання та практичний досвід. Вона виступає органічною складовою єдиного навчально-виховного процесу, психолого-педагогічної і методичної підготовки майбутнього вчителя та ланкою цілісної системи компетентнісної підготовки майбутніх учителів біології та здоров'я людини до їхньої професійної діяльності. Саме на реалізацію цих завдань і спрямована методична підготовка майбутнього педагога, зокрема вчителя біології та здоров'я людини.

Особливе місце у процесі підготовки педагогів в університетській освіті займає педагогічна практика, яка є заключною ланкою в системі педагогічної підготовки студентів до роботи в навчальних закладах. Її проходять після вивчення загальних курсів педагогіки, загальної та вікової психології, методик викладання біології та курсу «Основи здоров'я», а також теоретичних курсів дисциплін, за якими відбувається практика.

Педагогічна практика виступає органічною складовою єдиного навчально-виховного процесу, психолого-педагогічної і методичної підготовки майбутнього вчителя, пов'язуючи теоретичне навчання студента у ЗВО (тут і далі ЗВО – заклад вищої освіти) з

його майбутньою самостійною роботою в закладах середньої освіти.

У процесі педагогічної практики студенти мають певною мірою осмислити педагогічні явища та факти, закономірності й принципи навчання та виховання, оволодіти професійними вміннями, досвідом практичної діяльності. Теоретичні знання мають бути переведені в практичну площину, стати засобом розв'язання практичних завдань. Вона створює реальні можливості для формування готовності студентів до проведення навчально-виховної роботи з учнями, потреби здобувати й застосовувати нові теоретичні й методичні знання та одночасно засвоювати передовий педагогічний досвід, проїнятися любов'ю й повагою до обраної професії. Створюючи умови, максимально наближені до реальних умов самостійної педагогічної діяльності в школі, педагогічна практика забезпечує сприятливі передумови для формування основ професійної майстерності як найважливішої якості особистості майбутнього вчителя біології та основ здоров'я. В процесі практики закріплюються й поглиблюються теоретичні знання, що були набуті в ЗВО, виробляються професійні вміння й навички, розвиваються творчі здібності, педагогічне мислення, інтенсифікується процес формування професійних особистісних якостей.

Програму практичної підготовки та терміни її проведення визначає навчальний план. Її організацію регламентує «Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах». У згаданому положенні зазначається, що практична підготовка студентів ЗВО є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми для здобуття кваліфікаційного рівня і має на меті набуття студентами професійних навичок та вмінь. Практична підготовка здійснюється в умовах професійної діяльності під організаційно-методичним

керівництвом викладачів закладу вищої освіти та спеціаліста з даного фаху.

Запропоновані методичні вказівки є одним із можливих підходів до організації педагогічної практики студентів, що навчаються за спеціальністю «Біологія та здоров'я людини».

За час навчання на факультеті природничих наук студенти зазначеної спеціальності проходять педагогічну практику у п'ятому (2 тижні), шостому (2 тижні) та восьмому семестрах (6 тижнів).

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

В основу організації педагогічної практики студентів покладено такі принципи:

- *педагогічна спрямованість* цілей, завдань і змісту практики, її зв'язок з життям, відповідність змісту організаційним вимогам, що висуваються до освітнього процесу й вчителя зокрема;

- *безперервність педагогічної практики*, яка забезпечується спадкоємністю завдань, що вирішуються протягом кожної наступної практики, поступовим їх ускладненням, підвищенням вимог до якості їх виконання. Динаміка змісту практичної підготовки студентів до професійної діяльності є такою: від візуального ознайомлення до наукового вивчення педагогічних явищ і процесів, від фронтальних форм роботи до особистісно-зорієнтованих, від теоретичного пізнання до самостійного розв'язання педагогічних задач у повному обсязі (проведення навчальної і виховної роботи у закріпленому класі, індивідуальної роботи з учнями та їх батьками);

- *діяльнісний підхід*, що орієнтує не лише на засвоєння прикладів і способів діяльності вчителів, але й самовираження студентів в активному творчому освітньому процесі;

- *комплексний характер* змісту й організації практики, який передбачає здійснення міжпредметних зв'язків, суспільних, психолого-педагогічних, спеціальних і методичних знань у проведенні різноманітних форм навчально-виховної роботи у школі;

- *диференціація та індивідуалізація* змісту, організації педагогічної практики з урахуванням специфіки факультету, особливостей студентів, умов праці школи та університету;

- *антропологічний підхід* як принцип організації педагогічної практики вимагає ознайомлення студентів та набуття ними навичок роботи з дітьми, що навчаються у

школі;

- *особистісно зорієнтований підхід* до процесу виховання, в якому можна виділити два аспекти – психологічний і педагогічний. *Психологічний* полягає у встановленні неповторної своєрідності учня, у визначенні його ставлення до оточуючих і самого себе, особливостей суб'єктивного сприйняття зовнішніх впливів і специфіки реагування на них. *Педагогічний* аспект полягає у виборі таких засобів та форм впливу на учня, які найбільшою мірою відповідають його психологічним особливостям, психічним станам, настроям у даний момент і завдяки цьому забезпечують оптимальний виховний ефект;

- *рефлексійний підхід*, що передбачає вміння майбутнього вчителя давати професійну оцінку своїй початковій професійній діяльності та діяльності учнів.

У системі професійно-педагогічної підготовки вчителя біології та основ здоров'я педагогічна практика виконує ряд відповідальних функцій: навчальну, розвивальну, виховну, діагностичну.

Навчальна функція передбачає актуалізацію, поглиблення й застосування теоретичних знань, формування різноманітних педагогічних умінь і навичок. Прерогативою розвивальної функції є розвиток пізнавальної та творчої активності майбутніх учителів, розвиток їхнього педагогічного мислення. У ході здійснення виховної функції формується світогляд студентів, соціальна активність, професійно-педагогічні якості особистості учителя біології та основ здоров'я.

У зміст діагностичної функції входить перевірка рівня професійної направленості майбутніх учителів, ступеня їх професійної підготовленості та придатності до педагогічної діяльності.

В основу організації діяльності студентів на педагогічній практиці покладена ідея продуктивного засвоєння методичних питань, коли студенти самовизначаються стосовно різних підходів до освіти

школярів і здійснюють власну продуктивну методичну діяльність.

Педагогічна практика студентів сучасних університетів спрямована на озброєння їх комплексом умінь та навичок, необхідних для вивчення всіх видів навчально-виховної роботи у закладах середньої освіти.

Основна мета педагогічної практики:

- оволодіння майбутніми педагогами-вихователями формами, засобами, технологіями навчально-виховної роботи у різних типах закладів середньої освіти;

- розвиток у студентів умінь застосовувати у практичній діяльності знання з основ теорії педагогіки, психології та методик навчання, усвідомлення ними професійної значущості цих знань, виховання у студентів потреби постійного вдосконалення професійних знань, умінь, навичок та їх педагогічної майстерності;

- розвиток творчої ініціативи кожного студента;

- подальший розвиток дослідницьких умінь у конкретній професійній діяльності.

Завдання педагогічної практики:

Завдання педагогічної практики зумовлені особливостями професійної підготовки майбутніх учителів-вихователів.

Провідними є:

- виховання у студентів любові до професії вчителя, прагнення до постійного професійного розвитку;

- забезпечення умов для професійної адаптації студентів, залучення їх до активної діяльності в учнівських колективах;

- закріплення і поглиблення знань студентів з психолого-педагогічних та фахових дисциплін; оволодіння засобами та методами застосування цих знань для розв'язання педагогічних та методичних завдань;

- ознайомлення студентів зі специфікою діяльності сучасних загальноосвітніх навчальних закладів (середня загальноосвітня школа, спеціалізована школа, гімназія, ліцей, колегіум);

- вивчення системи роботи вчителя-біолога та основ здоров'я;

- формування у практикантів уміння проводити уроки з використанням сучасних технологій навчання;

- розвиток у практикантів уміння здійснювати виховну роботу, у тому числі на базі вивчення шкільних предметів;

- формування у студентів творчого, дослідницького підходу до організації педагогічної діяльності, набуття ними вмінь здійснювати наукові дослідження з використанням ефективних методів і методик педагогічних досліджень, а також вмінь здійснювати самоконтроль, самоаналіз і об'єктивну самооцінку власної педагогічної діяльності та діяльності вчителів і колег-практикантів;

- оволодіння вміннями спілкуватися з вихованцями, їхніми батьками та педагогами;

- вироблення у майбутніх педагогів самостійності у підготовці та проведенні різних форм і видів навчально-виховної роботи з вихованцями та особистої відповідальності за їх якість та ефективність;

- сприяння розвитку та закріпленню особистісних якостей студентів, які є передумовою формування їхньої педагогічної майстерності, індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх фахівців.

Бази педагогічної практики, вхідна документація

Педагогічна практика на 3 курсі проводиться у 5 семестрі та 6 семестрах (по два тижні в кожному семестрі) в 6-11 класах закладів середньої освіти (ЗСО).

На 4 курсі (8 семестр) практика проходить у 6-11 класах ЗСО протягом 6 тижнів. Тривалість практики може змінюватися відповідно до навчальних планів.

Перед початком педагогічної практики студенти подають факультетському керівникові такі документи:

- *медичну книжку*, де відображено допуск до роботи з дітьми (висновок терапевта, завірений печаткою медичної установи, де практикант проходив медичний огляд) за результатами медичних оглядів лікарів-спеціалістів (терапевт, стоматолог, отоларинголог, дерматолог, флюорографія) та лабораторних аналізів (на венеричні хвороби, патогенний стафілокок, кишкові інфекції, гельмінтози, черевний тиф).

Медичний огляд має бути не старішим за 6 місяців на дату початку практики.

- договір на проходження практики (додаток А).

Студенти, які працюють у закладах середньої освіти вчителями біології та основ здоров'я і мають стаж роботи на початок практики не менше одного року, подають завірєну печаткою школи копію трудової книжки, довідку зі школи про навчальне навантаження і класне керівництво, завірєну печаткою школи характеристику на вчителя та класного керівника.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА КЕРІВНИЦТВО ПРАКТИКОЮ

Відповідальність за організацію практики та контроль за її проведенням покладається на керівників закладів вищої освіти.

Загальну організацію практики та контроль за її проведенням здійснює завідувач відділу практики закладу вищої освіти та керівник практики факультету.

Навчально-методичне керівництво та виконання програм практики забезпечують відповідні фахові кафедри та кафедри педагогіки та психології.

До керівництва педагогічною практикою студентів залучаються провідні, найбільш кваліфіковані викладачі фахових кафедр, керівники навчальних закладів та наукових установ (директор, заступник директора, завідувач кафедри та відділу).

Практика проводиться в навчальних закладах, які мають угоду з університетом і гарантують якісні умови, що забезпечують належний рівень її проходження студентами-практикантами. При цьому серед закладів освіти обираються ті, що мають належну матеріальну базу, і де працюють учителі, які мають досвід і категорію не нижче першої (зразок договору подано в додатку А).

Керівництво педагогічною практикою здійснюють випускові кафедри:

у 5 семестрі – педагогіки;

у 6, 8 семестрах – біології та агрономії.

З числа викладачів кафедр призначається керівник практики та методисти зі спеціальності.

1. Факультетський керівник – фахівець із числа штатних, досвідчених викладачів-методистів, який керує практикою студентів із певної спеціальності. Він:

- здійснює відбір базових навчально-виховних закладів для педагогічної практики й узгоджує з навчальною частиною університету;

- здійснює планування, організацію та контроль усіх видів робіт, передбачених програмою практики;

- організовує настановну й заключну конференції з педагогічної практики;

- інструктує дирекцію й шкільних керівників практики про їх обов'язки;

- організовує інструктивно-методичну підготовку методистів університету, які є керівниками практики студентів;

- контролює роботу методистів, практикантів щодо організації їхньої діяльності під час практики;

- вибірково відвідує уроки та позакласні заходи, що проводяться практикантами;

- вивчає стан практики в базових навчальних закладах, вживає заходи щодо усунення недоліків в організації діяльності практикантів;

- вивчає звітну документацію практикантів та методистів, організовує заключну конференцію за наслідками педагогічної практики; виставляє підсумкові оцінки за педагогічну практику до заліково-екзаменаційної відомості та залікових книжок студентів;

- вносить пропозиції щодо вдосконалення практики, бере участь в обговоренні питань організації педагогічної практики на засіданнях кафедри та раді факультету;

- складає наказ про проходження студентами педагогічної практики відповідно до поданих документів;

- складає загальний звіт за наслідками практики та подає його до навчальної частини університету.

2. Груповий керівник практики (методист із педагогіки – 5 семестр; із біології та здоров'я людини – 6,8 семестри):

- організовує бесіди директора школи, класних керівників і вчителів з метою ознайомлення практикантів з особливостями навчального закладу;

- спільно з дирекцією розподіляє студентів за класами;

- протягом першого тижня практики допомагає студентам скласти індивідуальний план на весь період практики та затверджує його, слідкує за рівномірним навантаженням студентів і контролює виконання ними планів під час практики;

- забезпечує проведення студентами уроків та інших заходів, консультує їх під час підготовки до уроків, перевіряє та затверджує конспекти уроків, виховних

заходів тощо; надає студентам допомогу в підборі літератури і наочних посібників;

- відвідує уроки та інші заходи, що проводяться студентами-практикантами, аналізує й оцінює їх;

- бере участь у настановній та підсумковій конференціях із педагогічної практики, нарадах тощо;

- збирає й аналізує звітну документацію студентів, складає загальний звіт про наслідки практики і подає його факультетському керівникові не пізніше ніж за три дні після її закінчення;

- виставляє оцінку роботи студента-практиканта з урахуванням виконання ним усіх видів завдань практики.

3. Староста студентської групи:

а) здійснює загальну організацію педагогічної практики: передає студентам та працівникам школи необхідні інструктивні матеріали, інформує їх про конференції, збори, консультації; виконує розпорядження керівників практики;

б) у перший тиждень практики передає груповому методистові такі дані:

- розклад дзвінків;

- розклад уроків студентів за наступною схемою:

№ п/п	Прізвище та ініціали студентів	Клас	Номер уроку, назва предмета					
			поне-ділок	вівто-рок	сере-да	чет-вер	п'ят-ниця	су-бота
1.	Білик З.О.	8-а		3 - біол		1 - біол		
2.	Гараш Н.О	8-б	2 - біол		3 - біол			

в) забезпечує зв'язок керівника практики зі всією студентською групою та окремими практикантами.

Обов'язки адміністрації та вчителів (викладачів) закладу середньої освіти

Директор школи та його заступник:

- забезпечує оптимальні умови для проведення педагогічної практики в школі, проводить роботу з учителями, обслуговуючим персоналом і учнями з питань практики;

- ознайомлює студентів зі школою, постановкою навчально-виховної роботи, штатом учителів, із документацією школи, її навчально-матеріальною базою (кабінетами, майстернями, бібліотекою тощо), із роботою педагогічної ради, методичних об'єднань, батьківського комітету;

- разом із груповим методистом розподіляє студентів по класах.

Обов'язки безпосередніх керівників, які призначені наказом бази практики (закладу освіти), визначаються в договорі про практику.

В ньому, зокрема, передбачається:

- підготовка характеристики на кожного студента;
- облік виходів студентів на практику;
- інформування закладу вищої освіти про перебіг практики тощо.

Учитель біології та здоров'я людини:

- ознайомлює прикріплених до нього студентів із календарним планом своєї роботи;

- проводить відкриті уроки та позаурочні заняття з предмета;

- залучає практикантів до проведення гурткових і додаткових занять з учнями, виготовлення наочності, перевірки зошитів.

Зміст педагогічної практики

Під час педагогічної практики студенти повинні ознайомитися зі структурою та специфікою роботи вчителя. Зміст педагогічної практики має охоплювати по можливості якомога більше видів роботи учителя біології.

За час практики студенти повинні виконувати такі види роботи: організаційну, навчальну, методичну, позакласну, виховну.

Організаційна робота включає такі форми:

- ознайомлення з матеріальною базою школи (кабінет біології, зоокуточок, пришкільна ділянка тощо);

- вивчення розкладу занять з біології та здоров'я людини, занять класного керівника і класу, до якого прикріплений студент-практикант;

- ознайомлення з планом роботи організатора позакласної роботи;

- вивчення плану роботи класного керівника;

- складання перспективного (у перший тиждень практики) та щотижневих індивідуальних планів роботи;

- оформлення щоденної документації (з першого дня практики): щоденника, конспектів уроків, виховних і позакласних заходів;

- оформлення звітної документації (останній тиждень практики): звіту, психолого-педагогічної характеристики учня (класу), аналізу уроку, конспекту позакласного заходу;

- ознайомлення з усіма обов'язками директора школи, його заступників, учителів, організатора позакласної роботи; з принципами розподілу педагогічних кадрів школи, трудовим законодавством про роботу вчителя;

- ознайомлення з річним планом навчально-виховної роботи школи, планами педагогічної ради, методичних об'єднань, шкільного батьківського комітету та їх роботою;

- участь у роботі шкільної організації учнів (плануванні їх роботи, засіданнях, підготовці питань для обговорення на них, перевірці прийнятих рішень);

- вивчення ролі та функцій, а також документації завідувача кабінету біології; видів інструктажу з техніки безпеки.

Навчальна робота передбачає виконання таких видів робіт:

- відвідування уроків і консультацій учителів біології школи задля набуття власного педагогічного досвіду;

- ознайомлення з сучасними педагогічними технологіями, методами та прийомами навчання в загальноосвітній середній школі II-III ступенів, способами організації та оптимізації навчального процесу і діяльності учнів;

- засвоєння вимог до домашнього завдання, його обсягу, змісту, форм;

- ознайомлення з вимогами до контролю знань, видами контролю, критеріями оцінювання знань з певної теми, системою оцінювання знань за 12-бальною шкалою;

- самостійне творче проведення різних типів уроків;

- організація пояснювально-ілюстративного та проблемно-пошукового навчання на уроках біології та основ здоров'я, використання технічних та інших засобів навчання;

- перевірка зошитів.

Методична робота включає такі види:

- ознайомлення з роботою методичного кабінету школи;

- аналіз навчальної програми та підручників з біології та основ здоров'я;

- календарне та тематичне планування з біології та основ здоров'я на весь період педагогічної практики;

- участь у роботі методичного об'єднання вчителів біології;

– ознайомлення з методикою проведення різних типів уроків учителями школи;

– вивчення питань змістовно-методичного та матеріально-технічного забезпечення проведення урок біології та основ здоров'я, наочності та технічних засобів навчання (ТЗН), методики їх використання в навчально-виховному процесі;

– виготовлення дидактичного та роздаткового матеріалу, наочних посібників, оформлення тематичних стендів кабінету біології;

– вивчення методики проведення факультативних занять.

Навчально-методична робота студента-практиканта умовно поділена на два етапи: пасивну та активну педагогічну практики.

Пасивна практика зазвичай передуює активній та полягає у відвідуванні уроків, факультативних занять, позакласних заходів школи, які проводять учителі-методисти (у першу чергу вчитель-біолог), а також передбачає обговорення результатів з підготовкою письмової рецензії.

Активна (аудиторна) практика включає самостійне проведення уроків, позакласних і виховних заходів, участь у методичній та організаційній роботі школи. Оскільки саме в ході активної практики виявляються та закріплюються викладацькі здібності, а також конструктивні, організаторські, комунікативні та дослідницькі вміння, аудиторна практика становить основу всієї виробничої практики студента в школі.

До початку активної практики студент повинен надати учителю-керівникові практики розгорнуті плани-конспекти чотирьох уроків і позакласного заходу з біології. Після їх узгодження та корегування студента допускають до самостійного проведення занять.

Позакласна робота з біології та основ здоров'я

Зміст позакласної роботи в школі передбачає:

- вивчення форм, методів і прийомів проведення позакласних та позашкільних заходів з біології для учнів 7–11 класів;
- аналіз позакласного заходу з біології;
- проведення засідань біологічного гуртка, навчальних екскурсій, тематичних вечорів, конференцій, бесід;
- індивідуальні заняття з невстигаючими учнями;
- перевірку зошитів, контрольних і самостійних робіт учнів;
- випуск стінної газети, календаря;
- участь в організації позакласного читання учнями науково-популярної літератури з біології та написання гуртківцями рефератів.

Виховна робота

Під час педагогічної практики студент також має проводити виховну роботу, що включає такі заходи:

- ознайомлення з системою роботи класного керівника закріпленого класу;
- вивчення інтересів, запитів учнів підліткового віку;
- планування виховної роботи з класом;
- участь у роботі батьківського комітету школи;
- участь у роботі учнівських організацій школи;
- проведення всієї позаурочної роботи з класом відповідно до плану роботи класного керівника і власного індивідуального плану на період практики;
- відвідування учнів удома для вивчення сімейно-побутових умов;
- засвоєння і застосування методів вивчення учнів класу і учнівського колективу, збір необхідної інформації для складання психолого-педагогічної характеристики на учня чи на класний колектив.

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ СТУДЕНТІВ ПРИ ПРОХОДЖЕННІ ПРАКТИКИ

Під час педагогічної практики студенти мають право:

- з усіма питаннями, що виникають у процесі їх діяльності, звертатися до керівників практики, адміністрації та вчителів закладу освіти;

- користуватися бібліотекою, кабінетами та навчально-методичними посібниками, що знаходяться в них.

Студенти-практиканти своєчасно виконують усі види робіт, передбачені програмою педагогічної практики.

У період практики студенти мають проявити себе як професійно компетентні фахівці, виявити інтерес та любов до дітей, педагогічної професії. Вони мають бути прикладом організованості, дисциплінованості та працелюбства.

У школі студент-практикант повинен знаходитися не менше 6 годин на день. Свою діяльність він організовує відповідно до Уставу та правил внутрішнього розпорядку навчально-виховного закладу, розпоряджень адміністрації та керівників практики. У разі невиконання вимог, що пред'являються до практиканта, він може бути усунений від проходження педагогічної практики.

Студент, який був усунений від проходження педагогічної практики або отримав незадовільну оцінку за практику, вважається таким, що не виконав навчальний план даного семестру. З дозволу деканату йому може бути призначене повторне проходження педагогічної практики без відриву від навчальних занять в університеті.

Студент-практикант зобов'язаний

- до початку практики одержати від факультетського керівника практикою інформацію щодо порядку оформлення необхідних документів;

- своєчасно прибути на базу практики;

- проводити свою діяльність згідно з вимогами Статуту школи, правилами внутрішнього розпорядку, виконувати розпорядження адміністрації школи, вчителів та керівників педпрактики;

- упродовж педагогічної практики працювати в школі не менше п'яти днів на тиждень; один день самостійної роботи на тиждень закріплюється за студентом на весь період педпрактики;

- щодня приходити до школи не пізніше ніж за 15 хвилин до початку навчальних занять або позакласних заходів незалежно від наявності своїх уроків, і знаходитися в школі щодня мінімум 6 годин; запізнення у школу прирівнюється до запізнення на обов'язкові заняття в університеті; у разі хвороби – пред'явити відповідний медичний документ;

- виконувати поточні вказівки керівників практики та вимоги, які передбачені програмою практики;

- виконувати всі види навчально-виховної роботи в школі, передбачені програмою педпрактики, ретельно готуватись до кожного уроку та позакласного заходу, будучи для учнів зразком організованості, працелюбності та ввічливості;

- систематично вести документацію з педпрактики, завжди мати її при собі та на першу вимогу пред'явити її керівникам практики;

- студент протягом трьох днів після закінчення практики завершує підготовку необхідних методичних матеріалів (звіт про практику, щоденник практики, відгук керівника від бази практики, конспекти уроків та ін.).

ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Підсумки педагогічної практики підводяться шляхом складання звіту студентами про виконання програми практики та її завдань.

Основним документом щодо завершення педагогічної практики є письмовий звіт (характеристика), підписаний керівником від бази практики.

Письмовий звіт оформляється за вимогами, які встановлює університет, з обов'язковим врахуванням єдиного стандарту щодо оформлення документації. Структура письмового звіту визначається робочою програмою практики. У письмовому звіті мають знайти відображення відомості про виконання студентом усіх розділів програми практики та індивідуального плану.

Письмовий звіт разом з іншими документами з практики (щоденник, характеристика та інші документи), подається на рецензування факультетському керівнику практики від кафедри біології та агрономії.

Нижче подано орієнтовну схему, за якою складається звіт з практики

Звіт про результати педагогічної практики

Прізвище Ім'я По батькові
Курс Спеціальність Факультет/Інститут
Педагогічна практика проходила в школі № ____, міста

_____.
у період з _____ по _____ 20__ р.

1. Загальні відомості про школу

1. Контингент учнів.
2. Матеріальна база (наявність спеціалізованих кабінетів, майстерень тощо).

2. Навчальна робота

1. Робота, проведена практикантом з вивчення педагогічного досвіду вчителів і системи навчальної роботи школи з біології та здоров'я людини.
2. Кількість відвіданих уроків учителів біології. Основна мета відвідування. Досвід інших учителів, використаний практикантом.
3. Кількість і тематика проведених уроків, їхня оцінка.

4. Основні труднощі, які виникли при підготовці та проведенні уроків, їхні причини, шляхи їх подолання практикантом.
5. Форми й методи організованої практикантом позакласної роботи з біології.
6. Допомога вчителів і методистів.
7. Висновки з навчальної роботи.

3. Виховна робота

1. Цілі виховної роботи, що були поставлені перед студентами. Оцінка результативності реалізованих виховних дій.
2. Кількість проведених виховних заходів (зазначити форми й теми).
3. Які провідні виховні завдання вирішувалися під час практики?
4. Як реалізовувалася на практиці індивідуальна робота з учнями?
5. Як ураховувався та використовувався передовий досвід організації виховної роботи в сучасній школі? Які труднощі зустрічаються в процесі такої діяльності студента-практиканта?
6. Які вміння й навички виховної роботи з дітьми ви набули в процесі практики? З якими новими формами виховної роботи познайомилися під час практики?
7. Які навчально-виховні завдання ви ставите перед собою на майбутнє?
8. Висновки з практики. Значення педагогічної практики у вашому професійному становленні. Пропозиції щодо вдосконалення змісту й організації педагогічної практики у ЗВО.

4. Висновки й пропозиції щодо змісту педагогічної практики

1. Що дала практиканту педагогічна практика?
2. Пропозиції й побажання практиканта щодо організації й проведення педагогічної практики з біології.

3. Що варто врахувати в майбутній самостійній практичній діяльності?
4. Пропозиції та побажання на адресу школи з питань поліпшення організації й проведення педагогічної практики студентів і підготовки до самостійної професійної діяльності.

Звіт з практики студент захищає (з диференційованою/не диференційованою оцінкою) в комісії, склад якої призначається завідувачем кафедри. До складу комісії входять керівники практики від університету, по можливості, керівники від бази практики, викладачі кафедр, які викладають студентам-практикантам спеціальні дисципліни. Для оцінки додаткових завдань, встановлених кафедрою, до складу комісії можуть включатись викладачі інших кафедр.

Щоденник – основний документ студента під час проходження практики. Коли студент проходить практику за межами міста, у якому знаходиться ЗВО, щоденник для нього являє собою посвідчення про відрядження, що підтверджує тривалість перебування студента на практиці.

Щоденник оформлюється у вигляді книжечки формату А5; його зразок подано в додатку Б.

В календарному графіку проходження практики вказуються усі види робіт, які виконував студент-практикант протягом педагогічної практики, і робиться відмітка про їх виконання.

На сторінці, де вказано «робочі записи», здійснюється аналіз роботи студента під час практики. Ці записи повинні бути ґрунтовними. Вони ведуться в хронологічному порядку. Основна увага повинна приділятися наступним записам:

–аналізу педагогічного впливу вчителів і вихователів на учнів;

–результатам аналізу навчально-виховної діяльності вчителів;

–результатам і самоаналізу власної діяльності;

–пропозиціям, побажанням, зауваженням з практики.

Правила ведення й оформлення щоденника

1. Під час практики студент повинен щодня коротко записувати в щоденник усе, що він зробив за день для виконання календарного графіка проходження практики.

2. Після закінчення практики щоденник разом зі звітом має переглянути, скласти відгуки й підписати керівник практики від кафедри та вчитель-методист з біології.

3. Оформлений щоденник разом зі звітом студент має здати на кафедру факультетському керівнику.

Без заповненого щоденника практику не зараховують.

Індивідуальний план роботи – обов’язковий звітний документ студента-практиканта, який він складає протягом першого тижня перебування в школі. Він відображає усі види роботи студента-практиканта у школі. Заповнюється за такою формою:

Тиждень / Дата	Навчально-методична робота	Виховна робота	Завдання з психології / Збір матеріалу для психолого-педагогічної характеристики

Перед складанням індивідуального плану роботи студент має вивчити план роботи школи, семінарів і консультацій учителів-методистів, програми з біології, план роботи гуртка юннатів, позакласних заходів із виховної роботи.

Ефективність планування зросте, якщо підводити підсумки навчально-виховної роботи з учнями за попередній період (аналіз рівня вихованості учнів,

виявлення причин труднощів і недоліків у роботі), визначати конкурентні виховні задачі для даного колективу дітей. Відтак, відбір засобів, форм і видів класної та позакласної роботи на наступний період значно спроститься.

У другому стовпчику індивідуального плану (Навчально-методична робота) вказуються дані про:

–підготовку, проведення та самоаналіз проведених уроків;

–підготовку кабінету, лабораторій до занять;

–підготовку завдань на практичну частину уроків;

–підготовку засобів наочності;

–відпрацювання навичок виконання прийомів роботи;

–відвідування уроків вчителя біології та визначення їх мети;

–відвідування уроків студентів-практикантів та визначення їх мети;

–вивчення календарних, перспективних, поурочних планів вчителів біології;

–участь в різних методичних заходах.

У третьому стовпчику (Виховна робота) вказуються дані про:

–відвідування різних виховних заходів;

–підготовку та проведення виховних заходів;

–вивчення документації з виховної роботи згідно завдань практики;

–вивчення особливостей виховної роботи ЗСО;

–вивчення загальнодидактичного досвіду роботи вчителя;

–поточну виховну роботу;

–індивідуальну роботу з учнями.

У четвертому стовпчику вказуються дані про:

- збір даних для складання психолого-педагогічної характеристики на учня;
- підбір та проведення різних тестів та методик;
- бесіди з учнем та його однокласниками, друзями;
- бесіди з вчителями, які працюють у даному класі.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРАКТИКИ

При оцінюванні результатів практики студентів враховуються

- **ступінь** виконання студентами завдань практики;
- **якість** знань, проявлених під час практики та їх відображення у звітній документації;
- **рівень** сформованості умінь та навичок практичної роботи студентів як майбутніх фахівців.

Оцінка «відмінно» (А) – студент виконав всі завдання практики в повному обсязі, при цьому виявив вміння застосовувати й творчо використовувати педагогічні та методичні знання, пов'язані з особливостями і засобами педагогічної діяльності. Студент виявив всебічне, систематичне й глибоке знання навчального програмного матеріалу, самостійно виконав всі передбачені програмою завдання, проявив творчі здібності і науковий підхід під час підготовки до уроків та позакласних заходів. Звіт у повному обсязі подано у встановлений термін. Характеристика-відгук позитивна, оцінка керівника за практику від бази – «відмінно».

Оцінка «дуже добре» (В) – студент виконав завдання практики правильно, але недостатньо повно; при цьому виявив повне знання навчально-програмного матеріалу, не допускав у викладенні матеріалу під час проведення уроків істотних помилок, самостійно виконав всі передбачені програмою завдання, засвоїв основну літературу, активно працював при підготовці до уроків та позакласних заходів.

Але при цьому заняття відрізнялися відсутністю творчого та індивідуального підходу. Звіт подано у встановлений термін, який містить всі структурні елементи. Характеристика-відгук позитивна, оцінка керівника за практику від бази – «дуже добре».

Оцінка «добре» (С) – студент виконав всі завдання практики, під час підготовки та проведення уроків та позакласних заходів проявив активність та зацікавленість, але при викладенні матеріалу допускав незначні помилки та неточності. Звітна документація оформлена згідно вимог. Характеристика-відгук позитивна, оцінка керівника за практику від бази – «добре».

Оцінка «задовільно» (D) – студент виявив знання основного навчально-програмного матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого навчання, але в ході виконання завдань допускалися помилки. Взагалі не відрізнявся активністю при підготовці до уроків та тематичних заходів, допускав деякі помилки при викладенні матеріалу, але володіє необхідними знаннями для їх самостійного усунення. Звітна документація недооформлена або оформлена з помилками. Характеристика-відгук задовільна, оцінка керівника за практику від бази – «задовільно».

Оцінка «достатньо» (E) – студент виконав всі основні завдання з практики, але допускав принципові помилки у їх виконанні, зокрема, при підготовці та проведенні уроків, тематичних та позакласних заходів проявилися прогалини в знаннях або відсутність знань з частини основного навчально-програмного матеріалу. Документація оформлена неповно, з допущенням помилок. Характеристика-відгук задовільна, оцінка керівника за практику від бази – «задовільно».

Оцінка «незадовільно» (F) – студент самостійно не виконав передбачені програмою основні завдання. Виявлені проблеми встановлення контакту та не сформовані вміння проводити відповідні види педагогічної

діяльності. Студент проявив себе безвідповідально, ігноруючи зауваження та попередження керівників від бази практики та університету. Звітна документація оформлена зі значними помилками або відсутня. Характеристика-відгук негативна.

Комісія приймає залік у студентів протягом десяти днів після закінчення практики, або, за можливістю, в останні дні практики безпосередньо на базах практики.

При оцінюванні роботи студента враховується також характеристика, яка видана керівником бази практики. Загальна оцінка (диференційована) вноситься в заліково-екзаменаційну відомість і в залікову книжку студента за підписом членів комісії.

Результати практики обговорюються на засіданні кафедри, на навчально-методичних конференціях факультету, а загальні результати на вченій Раді університету в терміни, які визначаються планом роботи Ради університету.

Студентам, які не виконали програму практики, отримали негативний відгук про роботу чи незадовільну оцінку при складанні заліку з практики, може бути надана можливість проходження практики повторно за умов, зазначених закладом освіти. Коли студент повторно отримав негативну оцінку з практики в комісії, вирішується питання про відрахування студента з університету.

Оцінка за практику студента денної форми навчання враховується стипендіальною комісією при призначенні стипендії разом з його оцінками за результатами семестрового контролю.

РОЗДІЛ 2

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА 3 КУРС, 5 СЕМЕСТР

Тривалість практики – 2 тижні.

Педагогічна практика студентів 3-го курсу спрямована на вивчення особливостей навчально-виховного процесу в школі на уроках та позакласних і різного роду виховних заходах. Даний етап практики є базою для наступної виробничої педагогічної практики.

Головною метою практики є розвиток професійно-педагогічних знань та вмінь, індивідуальних творчих здібностей майбутніх учителів біології, формування індивідуального стилю особистості. Цьому сприяє система завдань, яка вимагає глибокого осмислення змісту теоретичних знань.

Основним завданням цього виду практики є поєднання теоретичної підготовки студентів з педагогічних дисциплін із практичним застосуванням набутих знань у роботі з учнями, а також формування у студентів науково-дослідницького підходу до педагогічного процесу, вмінь та навичок проведення навчальної та позакласної виховної роботи.

До змісту діяльності студентів 3-го курсу в 5 семестрі входить:

1. *Ознайомлення з навчально-виховною роботою школи, а саме:*

- з основними напрямками роботи загальноосвітньої школи;

- з програмою шкільного предмета за спеціальністю у даному класі;

- з обладнанням шкільного кабінету з навчального предмету;

- з роботою дитячих громадських організацій, до яких входять учні закріпленого класу.

2. *Ознайомлення з науково-дослідною роботою вчителів школи, а саме:*

- з основними напрямками науково-дослідницької роботи вчителів;
- з роботою методичних та циклових комісій за предметами спеціалізації студентів;
- з науковими основами організації досліджень у навчально-виховному процесі;
- оволодіння комплексом дослідницьких методик, що застосовуються для вивчення особистості школяра і класного колективу.

3. *Участь у навчально-виховній роботі з класом:*

- допомога класному керівникові у проведенні окремих видів позакласної виховної роботи з учнями;
- допомога активу класу у формуванні міжособистісних стосунків;
- організація активного відпочинку учнів на перервах;
- індивідуальна робота з учнями з навчальних предметів;
- допомога вчителю (з предмету спеціалізації) у підготовці дидактичних матеріалів до уроку, участь в обладнанні кабінету, тощо.

Організація практики

Керівництво педагогічною практикою в 5 семестрі здійснює випускова кафедра педагогіки.

Підготовка до даного етапу педагогічної практики проводиться під час лекційних та практичних занять з педагогіки і психології, де студенти оволодівають методами, прийомами, засобами навчальної та виховної роботи, вчать давати оцінку окремим елементам дидактичної системи, спостерігати і аналізувати навчально-виховний процес.

Наказом по університету всі допущені до педпрактики студенти розподіляються за школами під керівництвом групових методистів.

Практика починається з настановної конференції, на якій повинні бути присутні: факультетський керівник

педпрактики, групові методисти та студенти-практиканти. На ній студенти знайомляться з метою, завданнями, змістом роботи під час практики, з інструктивною і звітною документацією, з обов'язками студентів-практикантів, а також з вимогами щодо заліку результатів педпрактики, одержують інформацію від методистів з питань специфіки навчальної, позакласної і виховної роботи в різних класах.

Студенти отримують завдання, вирішують деякі організаційні питання, консультуються з керівниками практики та груповими методистами.

ЗМІСТ ТА ЗАВДАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ З ПЕДАГОГІКИ

1. Ознайомлення з виховною роботою школи, педагогічним і учнівським колективами.

1. Бесіда з представниками адміністрації школи, учителями, класним керівником про особливості школи, традиції, виховні завдання на час практики.

Форма звіту – записи в педагогічному щоденнику: концепція розвитку школи, шкільні традиції, виховні завдання на час практики.

2. Знайомство з класом, до якого прикріплено студента.

Форма звіту – запис у педагогічному щоденнику: список учнів класу, режим роботи школи й класу, дані про стан здоров'я, доручення й захоплення учнів.

3. Вивчення шкільної документації: аналіз загальношкільного річного плану виховної роботи, плану виховної роботи класного керівника, класного журналу.

Форма звіту – на аркушах формату А4 навести фрагмент плану виховної роботи класного керівника на півріччя, аналіз загальношкільного річного плану виховної роботи за запропонованою нижче схемою.

4. Ознайомлення з педагогічною проблемою, над якою працює педагогічний колектив школи, із системою методичної роботи школи.

Форма звіту – у педагогічному щоденнику навести педагогічну проблему, над якою працює педагогічний колектив школи, надати характеристику методичної роботи школи (які методичні об'єднання працюють, кількість учителів-методистів).

2. Педагогічні аспекти навчально-методичної роботи

1. Відвідування уроків з метою вивчення особливостей класного колективу й учнів, дидактичного досвіду роботи вчителя.

Форма звіту – у педагогічному щоденнику під час відвідування уроків зробити відповідні записи.

2. Проведення спостережень за прийомами впливу вчителя на не дисциплінованих учнів. Аналіз форм і методів роботи вчителя з наведення дисципліни в класі. Вивчення педагогічної доцільності певних методів.

Форма звіту – у педагогічному щоденнику надати характеристику прийомів впливу вчителя на недисциплінованих учнів, форм і методів роботи з наведення дисципліни в класі.

3. Психолого-педагогічний аналіз уроку.

Форма звіту – на аркуші формату А4 навести аналіз уроку (за вибором студента) за запропонованою нижче схемою.

5. Аналіз виховного й розвивального потенціалу уроку.

Форма звіту – у педагогічному щоденнику при аналізі уроків у закріпленому класі відокремити виховні й розвивальні завдання уроку.

Орієнтовна схема №1
психолого-педагогічного аналізу комбінованого уроку
(при аналізі інших типів уроку в схему вносяться
відповідні корективи)

1. Організаційний етап.

Як забезпечувалась організація уваги і сприйняття учнів на початку уроку?

2. Перевірка вивченого матеріалу.

а) якими засобами учитель організовує і підтримує увагу учнів під час опитування, як організовує їх сприйняття?

б) чи забезпечують прийоми, які використовує вчитель активізацію мислення учнів?

в) чи використовує вчитель прийоми, що викликають пізнавальний інтерес до вивченого?

3. Вивчення нового матеріалу:

а) якими прийомами забезпечує учитель організацію уваги й сприйняття учнів під час пояснення нового матеріалу? Як довго увага залишається зосередженою і стійкою?

б) які шляхи активізації мислення учнів? Якими прийомами мислення озброює учитель учнів? Як організовується робота по засвоєнню понять учнями?

в) аналіз мовлення вчителя й учнів з точки зору його змістовності, чіткості формулювань, виразності, образності тощо;

г) запитання вчителя, які активізують мислення учнів (запитання, невдало сформульовані вчителем; запитання, що вселяють впевненість; запитання, що повторюються; запитання, які вимагають односкладних відповідей тощо);

д) яку роботу проводить учитель під час пояснення, щоб викликати пізнавальний інтерес, емоційний відгук в учнів (почуття здивування, допитливості, захоплення)?

4. Закріплення нового матеріалу:

а) які об'єм, точність відтворення і міцність збереження матеріалу в пам'яті учнів?

б) чи спирається учитель під час закріплення тільки на запам'ятовування учнями того, що було викладено на уроці, чи спеціально поставленими запитаннями викликає активність мислення, тим самим забезпечуючи зосереджену увагу?

5. Загальні висновки до уроку:

а) наскільки ефективними виявились прийоми і методи навчальної діяльності, використані вчителем на кожному етапі уроку?

б) як урахувувалися загальнопсихологічні закономірності, вікові та індивідуальні психологічні особливості учнів на уроці?

в) чи досягнуті психологічні цілі уроку; забезпечення розуміння і засвоєння матеріалу, активізація пізнавальної діяльності учнів, створення умов для відповідних позитивних зрушень у психічному розвитку учнів?

Орієнтовна схема №2 психолого-педагогічного аналізу уроку

1. Загальні відомості про урок: школа, клас, предмет, прізвище вчителя.

2. Якими методами та способами викликається увага учнів на початку уроку: вхід вчителя до класу, його зовнішній вигляд, підготовленість учителя і класу до уроку, оформлення і санітарно-гігієнічні умови роботи класу, уміння вчителя налагодити емоційний контакт з учнями, тримати в полі зору весь клас (розподіл, переключення, обсяг уваги), вимогливість учителя, питання педагогічного такту і педагогічної етики учителя.

3. Як учитель забезпечує якісне сприйняття навчального матеріалу: чим забезпечується чуттєве сприйняття нового матеріалу, встановлення зв'язку нового матеріалу зі знайомим (апперцепція), використання наочності і технічних засобів навчання, чіткість постановки мети уроку, доступність матеріалу,

різноманітність методів викладання, уміння виділити головне в матеріалі, чіткість і виразність мовлення учителя, темп викладу, уміння викликати мотивоване сприйняття навчального матеріалу.

4. Якими способами активізується пізнавальна діяльність учнів на уроці: уміння вчителя підтримувати увагу учнів протягом уроку, орієнтація учнів на труднощі і мобілізація волі на їх подолання, активізація мислення учнів – організація проблемно-пошукової діяльності учнів, ідейний і науковий рівень матеріалу, повнота і точність наукових фактів, висновків, відповідність матеріалу віковим особливостям учнів і рівню їхнього розвитку, логічність і доказовість викладу, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, залучення учнів до самостійної роботи і самостійного виведення правил і закономірностей, зв'язок навчального матеріалу з практикою і сучасністю, вправлення у застосуванні набутих знань.

5. Якими способами учитель пробуджує в учнів допитливість та інтерес, формує потребу в знаннях: підготовленістю до уроку, оригінальною наочністю, роз'ясненням теоретичного і практичного значення даного матеріалу, цікавими фактами, емоційністю викладання тощо.

6. Організація запам'ятовування учнями навчального матеріалу: запис теми і плану уроку, важких слів, визначень, повторення найбільш важливих моментів, установка на запам'ятовування, різноманітність вправ на закріплення тощо.

7. Якими способами викликаються емоції учнів і як вони впливають на засвоєння знань: вміння учителя створити сприятливий психологічний клімат на уроці, викликати позитивні емоції, моральні, інтелектуальні та естетичні почуття, уникнути виникнення в учнів фрустрацій і стресових станів, засоби розв'язання конфліктних ситуацій.

8. Як учитель враховує вікові та індивідуальні особливості учнів, сприяє розвитку їхньої активності і самостійності, ініціативності і творчих здібностей.

9. Висновки і пропозиції:

а) Наскільки ефективними виявились прийоми і методи навчальної діяльності, що використовував вчитель на кожному етапі уроку?

б) Як урахувалися загальнопсихологічні закономірності, вікові та індивідуально-психологічні особливості учнів на уроці?

в) Чи досягнута психологічна мета уроку; забезпечення розуміння і засвоєння матеріалу, активізація пізнавальної діяльності учнів, створення умов для відповідних позитивних зрушень у психічному розвитку учнів?

Схема аналізу загальношкільного річного плану виховної роботи школи

1. Наскільки повно й конкретно проаналізовано роботу за минулий навчальний рік.

2. Завдання школи на навчальний рік.

3. Проблема, над якою працює педагогічний колектив школи, її актуальність і доцільність.

4. Концепція розвитку школи.

5. З'ясуйте, наскільки завдання школи на рік відповідають сучасним вимогам до виховної роботи, сучасним освітянським документам.

6. Виявіть, наскільки поставлені завдання відображені в конкретному змісті плану роботи.

7. З'ясуйте зв'язок річного шкільного плану з планами виховної роботи класних керівників.

8. Проаналізуйте різноманітність, актуальність, доцільність і сучасність форм виховної роботи річного шкільного плану.

Звітна документація з педагогіки та розподіл балів

1. Щоденник педагогічної практики – 10 балів.
2. Характеристика прийомів впливу вчителя на недисциплінованих учнів, форм і методів роботи з наведення дисципліни в класі – 10 балів.
3. Результати вивчення шкільної документації (аналіз загальношкільного річного плану виховної роботи школи, плану виховної роботи класного керівника, класного журналу) – 15 балів
4. Психолого-педагогічний аналіз уроку – 15 балів.
Разом з педагогіки – 50 балів.

45–50	відмінно	A
42–44	добре	B
38–41	добре	C
32–37	задовільно	D
25–31	задовільно	E
10–24	незадовільно	FX
0–9	незадовільно	F

ЗМІСТ ТА ЗАВДАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ З ПСИХОЛОГІЇ

1. Закріпити психологічні знання, здобуті при вивченні курсів психології, основні положення щодо індивідуально-психологічних особливостей учнів, навчальної діяльності тощо.

2. Вивчити індивідуально-психологічні особливості учня (оберіть будь-якого учня за вашим бажанням з класу, в котрому проходить практику).

Інструкція щодо проведення спостереження представлена у додатку Г.

План спостереження за темпераментом учня надається у додатку Д.

Усі результати спостереження у максимально конкретному вигляді треба зафіксувати в протоколі спостереження (оформлення у довільній формі).

3. Провести бесіду з метою виявлення інтересів і спрямованості учня. Методику аналізу інтересів і спрямованості учня надано у додатку Е.

4. Описати особливості темпераменту, інтересів та спрямованості обраного вами учня.

5. Провести спостереження на уроках психологічних аспектів навчально-виховної діяльності: урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів, особливостей пізнавальної діяльності учнів, мотивації навчальної діяльності, інтересів і спрямованості учнівського колективу, особливостей педагогічного спілкування й мікроклімату на уроці. Результати спостереження записати у щоденник.

Перелік звітної документації з психології

1. Індивідуальний план.
2. Щоденник спостережень.
3. Текстовий опис особливостей темпераменту, інтересів та спрямованості учня
4. Матеріали спостереження та бесід, проведених з учнем.

Критерії оцінювання результатів роботи студентів з психології:

- рівень виконання програми практики з психології;
- ступінь сформованості психолого-педагогічних умінь розкривати індивідуально-психологічні особливості учня, які виявляються в його поведінці й навчанні;
- рівень теоретичної підготовки;
- рівень психологічної підготовки, творчого, дослідницького підходу;
- якість оформлення звітної документації.

На підставі вивчення характеристики та звітної документації студента-практиканта йому виставляються такі оцінки з психологічної роботи:

–*«відмінно»* – програма практики виконана повністю, практикант володіє науковими основами психології: вміє розкривати індивідуально-психологічні особливості учня, які виявляються в його поведінці й навчанні; виявляє творчий, дослідницький підхід, відповідальність, уміння проводити діагностичну роботу з учнями й аналізувати дані психологічних досліджень, робити висновки, вести звітну документацію;

«добре» – завдання практики виконані повністю, наявні глибокі психолого-педагогічні знання з питань організації психологічної роботи з учнями певного віку, урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів, самостійний і творчий підхід до виконання завдань практики. Однак студент мав труднощі в доборі оптимальних форм і методів щодо організації спостережень при зборі матеріалу для аналізу індивідуально-психологічних особливостей учня. Мають місце незначні недоліки, зумовлені відсутністю досвіду, невпевненістю в діях, помилки в оформленні документації;

«задовільно» – програма практики з психології виконана в цілому; студент виявляє достатній рівень теоретичної підготовки, інтерес і схильності до психологічної роботи. Однак практикант мав серйозні проблеми в психологічній роботі з дітьми, припускався недоліків в реалізації на практиці спостережень при зборі матеріалу, мав значні прорахунки в оформленні звітної документації;

«незадовільно» – у студента-практиканта відсутні інтерес і схильності до психологічної роботи; програма практики виконана неповно; студент виявляє слабкі знання психолого-педагогічної теорії, невміння планувати та організовувати психологічну роботу, несумлінне

ставлення до роботи; застосував непсихологічні методи і прийоми у роботі з дітьми, формально вів звітну документацію.

Звітна документація з психології та розподіл балів

1. Ведення щоденника педагогічної практики – 10 балів.
 2. Складання індивідуального плану – 5 балів.
 3. Текстовий опис особливостей темпераменту, інтересів та спрямованості учня – 20 балів
 4. Матеріали спостережень та бесід, проведених з учнем – 15 балів.
- Разом із психології – 50 балів.

45–50	відмінно	A
42–44	добре	B
38–41	добре	C
32–37	задовільно	D
25–31	задовільно	E
10–24	незадовільно	FX
0–9	незадовільно	F

РОЗДІЛ 3

Педагогічна практика 3 курс, 6 семестр

Тривалість практики – 2 тижні.

У шостому семестрі педагогічна практика спрямована, в основному, на вивчення студентами особливостей навчально-виховного процесу на уроках, позакласних заходах та різного роду виховних заходах з біології. Даний етап практики є базою для наступної виробничої педагогічної практики.

Головною метою практики є розвиток професійно-педагогічних знань та вмінь, індивідуальних творчих здібностей майбутніх учителів біології, формування індивідуального стилю особистості. Цьому сприяє система завдань, яка вимагає глибокого осмислення змісту теоретичних знань.

Студенти під час цієї практики повинні:

- поглиблювати та закріплювати теоретичні знання з біології, педагогіки, психології, вчитись застосовувати ці знання в навчально-виховній роботі з учнями;
- здійснювати поточне та перспективне планування педагогічної діяльності в якості вчителя-предметника;
- оволодівати найпростішими методами науково-педагогічних досліджень: спостереження, анкетування, бесіда, вивчення та аналіз робіт учнів, обробка даних;
- спостерігати та аналізувати навчально-виховну роботу з біології;
- оволодівати вміннями самостійної роботи, самоосвіти в плані ознайомлення з новими педагогічними технологіями, альтернативними системами навчання біології;
- оволодівати навичками самостійної практичної діяльності: збирати матеріал до написання рефератів, виконання практичних завдань з методики біології, курсової роботи, статті або доповіді на науково-методичній конференції.

Організація практики

Підготовка до цієї педагогічної практики проводиться під час лекційних та практичних занять з педагогіки та психології, методики викладання біології, де студенти оволодівають методами, прийомами, засобами навчальної та виховної роботи з біології, вчать давати оцінку окремим елементам дидактичної системи, спостерігати і аналізувати навчально-виховний процес.

Наказом по університету всі допущені до педпрактики студенти розподіляються за школами під керівництвом групових методистів.

Практика починається з настановної конференції, на якій повинні бути присутні факультетський керівник педпрактики, групові методисти та студенти-практиканти. На ній студенти усвідомлюють мету, завдання, зміст роботи під час практики, знайомляться з інструктивною і звітною документацією, з обов'язками студентів-практикантів, а також з вимогами щодо заліку результатів педпрактики, одержують інформацію методистів з питань специфіки навчальної, позакласної і виховної роботи в різних класах.

Студенти отримують завдання, вирішують деякі організаційні питання, консультуються з керівниками практики та груповими методистами.

Основними завданнями педагогічної практики на даному етапі є:

- ознайомлення з плануванням роботи вчителя біології (план роботи, розклад занять, папка вчителя-предметника); ознайомлення з правилами оформлення відповідної документації;

- вивчення матеріально-технічної бази ЗСО (кабінет біології);

- ознайомлення з організацією та проведенням урочної та позакласної роботи з біології;

- ознайомлення з навчально-методичною літературою бібліотеки ЗСО;

- вивчення передового досвіду роботи вчителя біології.

Зміст практики

1. Знайомство із завданнями й основними напрямками роботи школи на сучасному етапі. Розподіл студентів по класах. Екскурсія по школі.

2. Ознайомлення з системою роботи вчителя біології ЗСО:

- зміст роботи вчителя біології;
- режим проведення урочної та позаурочної роботи з біології;
- документація вчителя-біолога та вимоги до її оформлення.

3. Ознайомлення з навчальними програмами, календарними та тематичними планами, навчальними й методичними посібниками з біології.

4. Відвідування уроків біології в різних класах, уроків з інших предметів.

5. Аналіз уроку біології.

6. Знайомство з роботою різноманітних гуртків, факультативів з біології, методикою проведення гурткової роботи.

7. Вивчення й аналіз роботи кабінету біології, наочного приладдя з біології.

Рекомендації щодо діяльності студентів у школі

У перший день перебування в школі студенти повинні:

1. Зустрітись з адміністрацією – директором чи його заступником, який проводить бесіду про школу, її специфіку, структуру, традиції, завдання педагогічного колективу. При цьому студенти закріплюються за класами.

2. Познакомитись із вчителем біології, обладнанням та оформленням шкільного кабінету біології.

3. Розпочати вивчення шкільної документації: розкладу уроків, класних журналів, календарного та тематичного плану роботи вчителя біології.

Головна роль в ознайомленні студентів зі специфікою роботи вчителя-предметника належить учителям біології. З першого ж дня свого перебування в школі студенти повинні відчувати, що в роботі вчителя необхідна чітка організація праці, творчість, науковість, а іноді – й імпровізація.

У період практики студенти:

- відвідують уроки вчителя біології, які він проводить за розкладом. (Як правило, адміністрація попереджує вчителів про те, в яких класах проводиться педагогічна практика, однак у будь-якому випадку, студентові необхідно наперед просити дозволу вчителя бути присутнім на його уроці. Краще це робити не перед уроком, а заздалегідь до його проведення.);

- спостерігають за діяльністю учнів у ході уроку, за діяльністю вчителя-біолога. (Після уроку бажана коротка бесіда з учителем. Студенту важливо знайти спосіб вираження своєї позитивної думки про найбільш цікаві методи, прийоми та інші елементи проведення уроку, поставити запитання вчителю, вислухати його поради. Не потрібно акцентувати свою увагу на критиці тих чи інших ситуацій, які були помічені протягом уроку, краще проаналізувати їх як проблемні освітні ситуації і знайти шляхи їх вирішення).

Студентам необхідно ознайомитися з календарно-тематичними планами вчителя біології, з планами-конспектами уроків. Не менш важливою роботою є ознайомлення студентів з методикою проведення уроків біології.

При відвідуванні свого першого уроку студенти повинні: спробувати виявити структуру уроку; скласти загальне враження від уроку; сформулювати цілі, які поставив перед учнями вчитель на початку уроку;

ознайомитися з методикою викладання нового матеріалу та методами закріплення знань; правилами користування засобами навчання; ознайомитися з методикою проведення інструктажів, організацією самостійної роботи та підведенням підсумків уроку.

Крім того, студентів необхідно націлити на встановлення взаємозв'язку між конкретним уроком і загальними цілями та завданнями навчально-виховного процесу, які визначені програмою з предмету.

Результати роботи студентів знаходять своє відображення у щоденнику з педагогічної практики. До нього вносять результати спостережень за учнями, аналізи уроків. Щоденник повинен постійно бути в студента і в разі необхідності надаватись методисту, учителю чи старості групи.

Таким чином, після завершення практики студенти повинні мати загальне уявлення про систему роботи вчителя біології, знати організацію кабінету біології, уміти використовувати наочне приладдя, мати досвід проведення уроків біології.

Підсумки педагогічної практики

У триденний термін після закінчення педпрактики студент зобов'язаний надати груповому методисту звітну документацію, яка включає:

- звіт практиканта;
- щоденник студента-практиканта з відмітками про виконання завдань;
- індивідуальний план;
- повний аналіз одного уроку біології;
- календарний план з біології на поточний семестр.

Груповий методист виставляє свою оцінку за виконану роботу. Після цього звітна документація здається факультетському керівникові практики, який виставляє залік у залікову книжку.

Аналіз відвіданих уроків біології можна проводити за різними схемами. Нижче наведені такі схеми. У

щоденнику студент записує повний аналіз одного уроку за наведеною схемою (№2).

Орієнтовна схема аналізу уроку № 1

1. Мета та завдання уроку (освітні, виховні, розвивальні), їх взаємозв'язок та шляхи реалізації.

2. Готовність учителя та учнів до уроку, облаштування уроку, наочні та навчальні посібники, ТЗН, санітарно-гігієнічний стан класу тощо.

3. Організаційна структура. Тип уроку, його місце в системі занять із предмета, чіткість, послідовність етапів уроку, дозування часу, відповідність етапів уроку характеру пізнавальної діяльності учнів.

4. Зміст уроку: науковість навчального матеріалу, його виховне та розвивальне значення; правильність відбору матеріалу за обсягом, змістом і труднощами для учнів; співвідношення теоретичного та дидактичного матеріалів; групування, класифікація матеріалу навколо ключових понять; спрямованість матеріалу на зв'язок із життям.

5. Методичне забезпечення уроку:

а) використання методів і прийомів навчання, характер їх поєднання, обґрунтованість їх вибору, доцільність та ефективність (відповідність змісту матеріалу рівню підготовленості учнів і т. д.) відповідність принципам навчання; темп навчальної роботи;

б) методика проведення різних частин уроку:

- постановка пізнавальних завдань перед учнями;

- методика перевірки домашніх завдань;

- методика викладення нових знань;

- методика проведення та закріплення навчального матеріалу;

- методика перевірки та оцінка знань, умінь і навичок учнів;

- прийоми активізації пізнавальної діяльності школярів (їх сприйняття, пам'яті, мислення, уяви тощо);

- організація репродуктивної та творчої діяльності учнів, їх співвідношення;
- застосування на уроці проблемного та елементів програмованого навчання (використання навчальних карток, завдань, перфокарт тощо);
- врахування індивідуальних особливостей та інтересів учнів, рівня їхньої підготовленості, здійснення індивідуалізації навчання та диференційованого підходу;
- організація різних видів самостійної роботи учня (відтворювальних, творчих та ін.), їх місце на уроці;
- домашнє завдання (як задається, обсяг);
- здійснення виховного навчання на уроці; виховання свідомості й переконань, трудових, естетичних і фізичних якостей особистості, культури, навчальної праці учнів;
- виявлення та застосування на уроці внутрішньопредметних і міжпредметних зв'язків у навчальному матеріалі, обґрунтування їх педагогічної доцільності.

6. Поведінка та діяльність учнів на уроці:

- а) порядок і дисципліна учнів, методика їх підтримання;
- б) активність, самостійність, інтерес до занять учнів різного рівня підготовленості; зосередженість і стійкість уваги на різних етапах уроку;
- в) діяльність учнів, їхня організованість, охайність; ставлення до невстигаючих і порушників дисципліни; характер участі в роботі на уроці окремих учнів і всього колективу;
- г) ставлення учнів до вчителя й один до одного (підслуховування, боязкість, доброзичливість, повага, взаємодопомога, підказки і т. п.).

7. Характеристика ділових якостей учителя:

- а) рівень наукових знань учителя і його підготовленість до уроку;

б) знання вчителем теорії навчання та виховання учнів, методики предмета, психології та гігієни, його вміння застосовувати ці знання на уроці;

в) педагогічний такт, стиль у роботі, культура праці та поведінки, мова вчителя;

г) взаємостосунки вчителя з класом та окремими учнями, мова вчителя.

8. Загальні результати уроку:

а) виконання плану уроку;

б) досягнення загальноосвітньої, виховної та розвиваючої цілей уроку;

в) загальна оцінка уроку, результати його, ефективність і якість;

г) висновки та пропозиції щодо подальшого вдосконалення роботи, закріпленню успіхів і усуненню помилок.

Орієнтовна схема повного аналізу уроку № 2

Повний аналіз уроку – це система аспектних аналізів, що включають оцінку реалізації завдань уроку, зміст і види навчальної діяльності учнів за такими характеристиками, рівні засвоєння учнями знань і способів розумової діяльності, розвиток учнів, реалізація дидактичних принципів, результативність уроку.

Аспектний аналіз – це розгляд, детальне та всебічне вивчення й оцінка під певним кутом зору якогось боку чи окремої мети уроку у взаємозв'язку з результатами діяльності учнів.

Орієнтовні цілі та програми аспектних аналізів уроків.

Планування вчителем освітніх, виховних та розвивальних завдань уроку.

1. Повнота, комплексність, різнобічність уроку, що впливають зі змісту навчального матеріалу.

2. Урахування особливостей учнів даного класу під час планування завдань і можливостей їх прийняття школярами.

3. Освітні завдання уроку.

4. Виховні завдання уроку.

5. Завдання розвитку учнів на уроці.

6. Цілеспрямована діяльність учителя з розвитку пізнавальних процесів учнів.

7. Наявність диференційованих завдань для учнів різного рівня підготовки з урахуванням їх індивідуальних особливостей.

8. Правильне виділення серед усього кола завдань головних, основних, найбільш суттєвих заданих умов.

Організація вчителем повторення пройденого матеріалу, що готує учнів до сприйняття нового.

1. Чітка спрямованість у роботі, усвідомлення учнями завдань, що стоять перед ними.

2. Знання учнями мети й плану роботи з повторення, розуміння його важливості та необхідності.

3. Мобілізація зусиль учнів на подолання труднощів, що зустрічаються під час повторення.

4. Ретельний відбір і планування матеріалу для повторення.

5. Попередження можливих помилок під час повторення.

6. Забезпечення органічного зв'язку між раніше пройденим матеріалом, необхідно для сприйняття нового, і новим.

7. Різноманітність прийомів для повторення.

8. Внесення елементів нового.

9. Правильний розподіл часу на повторення.

10. Стимулювання активності учнів у процесі повторення.

11. Дотримання сполучення різних видів повторення (повторення пройденого на початку навчального року, поточне, періодичне та заключне повторення).

Оптимальність типу та структури уроку.

1. Тип уроку, його місце в системі уроків із теми.
2. Відповідність структури уроку його типу.
3. Як етапи уроку сприяють виконанню головної дидактичної мети.
4. Макро- і мікроелементи структури уроку, дотримання вимог до кожного елементу уроку.
5. Дозування часу, ефективність використання часу на уроці.
6. Відповідність послідовності елементів уроку (повторення пройденого, вивчення нового матеріалу, підготовленість учнів, рівень їхньої працездатності тощо).
7. Оптимальне поєднання на уроці колективних, групових, парних та індивідуальних форм навчання.
8. Оснащеність уроку наочними посібниками, технічними засобами навчання.

Дотримання вимог до змісту уроку.

1. Відповідність вимогам програми.
2. Реалізація основних дидактичних принципів.
3. Відбір головного матеріалу (для реалізації вимог виховання під час навчання та формування узагальнених, понятійних знань).
4. Науковість вивчення явищ.
5. Дидактична обробка навчального матеріалу (які факти взяті, для чого: проілюструвати, довести; логіка та послідовність вивчення матеріалу; виділення вузлових понять; диференціація навчального матеріалу за мірою його складності; формулювання висновків – хто, коли; раціональне навантаження учнів; настанова учнів на засвоєння головних знань і вмінь; співвіднесення матеріалу з відведеним часом; його доступність).
6. Здійснення внутрішньопредметного зв'язку, підготовки учнів до сприйняття нового матеріалу на основі вивченого раніше.
7. Установлення міжпредметних зв'язків, понять.

8. Зв'язок навчального матеріалу з життям, з практикою, із досвідом учнів.

9. Помилки при відборі змісту уроку.

Вибір методів, прийомів і засобів навчання.

1. Відповідність методів загальній спрямованості навчання, завданням навчання, дидактичній меті, змісту матеріалу, віку учнів, специфіці предмета.

2. Методи вивчення нового матеріалу, прийоми нових технологій навчання.

3. Методи закріплення та вироблення вмінь і навичок.

4. Методи стимуляції та мотивації навчальної діяльності.

5. Методи контролю й самоконтролю учнів.

6. Види самостійних робіт, методика їх організації.

7. Оптимальне поєднання різних методів. Обґрунтованість вибору методів, що відповідають змісту уроку.

8. Використання навчальних посібників, дидактичного матеріалу, наочних посібників і технічних засобів навчання та контролю.

9. Використання вчителем переваг кабінетної системи.

Характер взаємовідносин учителя та учнів.

1. Організація праці учнів на різних етапах уроку.

2. Уміння вчителя керувати класом, активізувати діяльність учнів, організувати самостійну роботу.

3. Індивідуальний підхід до учнів на уроці.

4. Рівень педагогічних вимог до праці учнів, до їхніх відповідей, до розвитку мислення та мовлення.

5. Характер постановки запитань учням.

6. Реакція на помилки, яких припускаються учні.

7. Репліки оціночного характеру, аргументація оцінок.

8. Характер і тон дисциплінарних зауважень.

9. Загальна емоційна та інтелектуальна атмосфера на уроці.

10. Дотримання норм педагогічної етики. Культура спілкування.

11. Стиль і темп роботи вчителя та їх вплив на діяльність учнів (бадьорість, рішучість, млявість, байдужість та ін.).

12. Стимулювання успіхів учнів і використання арсеналу заохочень.

13. Мовленнєва взаємодія на уроці (культура мовлення, логічна стрункність, емоційність та ін.).

Підготовка учнів для виконання домашніх завдань.

1. Зрозумілість кожному учню.

2. Регламентованість та узгодженість з іншими предметами.

3. Настанова на індивідуалізацію.

4. Можливість перевірки завдання.

5. Орієнтованість учнів на самостійний пошук рішення, на використання отриманих раніше знань та вмінь.

6. Розумна різноманітність завдань.

7. Наявність у завданнях питань для повторення основоположних знань (настанова на повторення давно пройденого матеріалу).

8. Гадана трудність у завданні, яку можна здолати.

9. Наявність фронтальних завдань.

10. Проведення інструктажу, алгоритму.

11. Орієнтація учня на аналітично-синтетичну розумову діяльність.

12. Цікавість завдань.

Організація закріплення вивченого навчального матеріалу.

1. Спрямованість на засвоєння головного матеріалу підібраних питань і вправ.

2. Ускладнення завдань із дотриманням їх доступності.

3. Диференційованість завдань за мірою складності навчального матеріалу та з урахуванням індивідуальних здібностей і підготовленості школярів.

4. Емоційна привабливість завдань і вправ.

5. Включення до завдань питань, вправ, операцій, що забезпечують аналітико-синтетичну розумову діяльність.

6. Спрямованість мислення учнів на рішення загальних та часткових пізнавальних завдань, що вимагають творчої переробки інформації.

7. Закріплення способів діяльності учнів.

8. Забезпечення самоконтролю та самооцінки праці учня.

9. Підбиття підсумків закріплення навчального матеріалу.

Перевірка та оцінка знань, умінь і навичок учнів.

1. Місце контролю в структурі уроку.

2. Методика контролю, доцільність їх застосування.

3. Методика перевірки домашніх завдань (перегляд зошитів, перевірка домашньої роботи, розбір домашньої роботи біля дошки тощо).

4. Розвиток в учнів навичок самоаналізу та самоконтролю (взаємна перевірка, рецензування відповідей, запитання тим, хто відповідає тощо).

5. Число опитаних учнів (один, два і більше разів).

6. Виховна сторона перевірки та оцінки знань учнів.

7. Врахування індивідуальних особливостей учнів під час перевірки та оцінки знань і вмінь.

8. Способи активізації учнів під час перевірки та оцінки знань.

9. Скільки та які оцінки були виставлені на уроці, їхня об'єктивність та аргументація.

10. Зміст і характер запитань і завдань (відтворювальні, проблемні, спрямовані на встановлення причинно-наслідкових зв'язків та ін.).

11. Оцінка якості знань, умінь і навичок (повнота, усвідомленість, міцність, глибина, наявність системи у відповіді, зв'язок із життям тощо).

Організація пізнавальної діяльності учнів.

1. Організація сприйняття на уроці:

а) підготовка до сприйняття;

б) створення умов для успішного сприйняття матеріалу;

в) види сприйняття (безпосереднє, опосередковане);

г) нові уявлення, сформовані в учнів, наскільки вони правильні та повні;

г) керівництво сприйняттям з боку вчителя.

2. Формування понять на уроці:

а) якими знаннями оперують всі учні класу;

б) виділення в структурі знань наукових фактів, понять, законів, теорій;

в) формування нових понять, теоретичні узагальнення, висновки (використання аналізу, синтезу, порівняння);

г) рівень сформованості понять;

г) використання внутрішньо-предметних і міжпредметних зв'язків;

д) етапи формування понять.

3. Організація запам'ятовування вивченого матеріалу:

а) установлення зв'язку нового матеріалу з раніше пройденим;

б) концентрація уваги учнів на основному матеріалі;

в) організація повторення основних правил і законів, виведених на уроці;

г) організація закріплення (місце, методи, результативність).

4. Формування загальнонавчальних умінь і навичок на уроці:

а) які завдання формування загальнонавчальних умінь і навичок були накреслені;

б) які загальнонавчальні вміння та навички формувались і який рівень їх сформованості;

в) які завдання та вправи пропонувались для формування загальнонавчальних умінь і навичок;

г) які методи роботи були вибрані і чому;

г) як здійснюється формування в учнів навичок планування навчальної роботи (учитель сам повідомляє план, навчає складати план, дозволяє користуватись планом, пропонує слабким учням картки з орієнтовним планом відповіді, аналізує плани учнів і т.д.);

д) як формується вміння виділяти головне, суттєве в навчальному матеріалі (учитель конкретизує, концентрує увагу на основних поняттях, виділяє суттєві ознаки понять, записує головні думки, підкреслює головне з допомогою інтонації, аналізує логіку відповідей учнів і т.д.);

е) які утруднення відчували вчитель та учень у вирішенні цього завдання.

Фактори, що спостерігаються або аналізуються при відвідуванні уроків з метою складання повного аналізу уроку

I. Організаційні фактори.

- форма привітання, виявлення відсутніх;
- готовність учнів до уроку;
- розподіл часу по етапах уроку;
- дисципліна.

II. Дидактичні фактори.

- актуалізація опорних знань;
- використання чуттєвого та життєвого досвіду учнів;
- мотивація навчання;
- усвідомлення мети навчання учнями;
- працездатність учнів;
- активність учнів у навчанні (на різних етапах уроку), прояв творчої активності;
- пізнавальна діяльність учнів;

- самостійна робота учнів;
- методи, що застосовує вчитель на різних етапах уроку та їх ознаки (наприклад, пояснення нового матеріалу характеризується такими ознаками: науковість, послідовність, логічне поєднання частин, доступність тощо);
 - наочність, експеримент, використання комп'ютерної техніки, ТЗН;
 - використання інноваційних технологій (проблемного, розвиваючого, модульного, комп'ютерного навчання, дидактичних ігор тощо);
 - реалізація дидактичних ідей (особистісно-орієнтованого навчання, діяльнісного підходу, гуманітаризації, інтеграції, диференціації, генералізації, поглинання, укрупнення дидактичних одиниць, випередження, опори тощо);
 - використання дидактичного матеріалу (історичного, політехнічного, екологічного, цікавого тощо);
 - формування загальнонавчальних навичок;
 - застосування знань;
 - методика розв'язування задач;
 - робота з навчальною літературою;
 - методи контролю знань і вмінь (самоконтролю, взаємоконтролю, контролю вчителя), об'єктивність оцінки;
 - формування світогляду;
 - обсяг та мотивація домашнього завдання.

III. Психологічні фактори.

- розвиток логічного мислення учнів, інтелектуальних умінь: порівняння, аналізу, синтезу, індукції, дедукції, узагальнення, систематизації;
 - інтерес учнів до предмету, пізнавальної діяльності;
 - рівень сформованості потреби вчитися;
 - психологічний клімат (взаємини вчитель-учні);
 - особливості педагогічного впливу вчителя (повага до учнів, такт, вимогливість, спостережливність тощо);
 - емоційність вчителя та учнів;

- засоби підтримання уваги учнів.

IV. Санітарно-гігієнічні та матеріально-технічні умови.

V. Висновки.

Система контролю

Контроль за ходом практики студентів здійснюється груповими методистами, відповідальним за педпрактику на факультеті, на кафедрах, а також адміністрацією школи.

Система поточного і підсумкового контролю включає в себе перевірку режиму роботи студентів у школі, їх дисциплінованості, виконання окремих завдань і всієї програми практики в цілому.

Методисти кафедри перевіряють відвідування студентами школи, підготовку та виконання практикантами завдань, наявність необхідної документації, стимулюють конкретну допомогу вчителям протягом усієї практики.

Підсумки та оцінювання результатів практики

В триденний термін після закінчення практики студент зобов'язаний надати груповому методисту звітну документацію.

При виставленні загальної оцінки враховуються:

- уміння аналізувати урок;
- виконання програми практики;
- ініціативність, творча активність, самостійність, дисциплінованість.

Зміст критеріїв оцінювання результатів практики з біології на 3 курсі

«зараховано»:

- наявність звіту щоденника та індивідуального плану практики;
- позитивна оцінка в характеристиці керівника від бази практики;

- повний аналіз уроку біології;
- характеристика-опис кабінету біології;
- здатність узагальнювати результати дослідження та формулювати висновки.

«незараховано»:

- грубе порушення трудової та навчальної дисципліни;
- невиконання програми практики;
- відсутність звіту, щоденника та індивідуального плану практики;
- негативний відгук з місця практики.

Недиференційована оцінка з практики враховується нарівні з іншими оцінками, які характеризують успішність студента.

Результати складання заліків з практики заносяться у відомість, проставляються у заліковій книжці. Студент, що не виконав програму практики, відраховується з університету.

Розподіл балів

за рейтинговою системою на різні види завдань

1. Ведення щоденника – 10 балів.
2. Індивідуальний план – 10 балів.
3. Повний аналіз уроку біології – 30 балів.
4. Вивчення документації вчителя біології – 20 балів.
5. Характеристика-опис кабінету біології – 10 балів.
6. Звіт з практики – 20 балів.

Разом 100 балів.

Студент-практикант отримує залік, якщо він набере більше ніж 50 балів.

РОЗДІЛ 4 ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА НА 4 КУРСІ

Педагогічна практика на 4 курсі – завершальний етап професійного становлення студента у вузі, яка надає великі можливості для оволодіння основами професійної майстерності. Тривалість практики – 6 тижнів у 8 семестрі (кількість тижнів може змінюватися в залежності від навчального плану). Вона проводиться в умовах, максимально наближених до реальних умов майбутньої професійної діяльності. Її мета – підготовка до цілісного виконання функцій учителя-предметника (учителя біології та основ здоров'я) та класного керівника, до проведення системи навчально-виховної роботи з учнями.

Методологічною основою педагогічної практики є формування професійної компетентності майбутніх вчителів біології. Освітньо-кваліфікаційна характеристика випускників спеціальності Біологія та здоров'я людини свідчить, що компетентність – це готовність майбутнього вчителя виконувати свої професійні обов'язки відповідно до сучасних вимог теорії і практики. У структурі готовності виокремлюються чотири функціонально пов'язаних аспекти: когнітивний (сукупність знань), операційний (сукупність вмінь і навичок), мотиваційний та особистісний (сукупність особистих якостей). Педагогічна практика є проміжним етапом у процесі формування всіх складових професійної компетентності майбутніх вчителів біології, що знаходить відображення в її завданнях.

Студенти мають виконувати певні професійні функції:

- управлінську – виступати в ролі керівника навчально-пізнавальною діяльністю учнів;

- менеджерську – бути інструктором, який допомагає учням у визначенні ресурсів виконання навчальних завдань;

- контролюючу – виступати в ролі оцінювача;

- організуючу – бути в ролі організатора різнопланової діяльності учнів.

Виконанню зазначених функцій сприятиме наявна система знань, що отримана студентами в процесі вивчення педагогічних і спеціальних біологічних дисциплін в університеті. Отримані знання слугують основою для формування фахових умінь.

Саме тому ключовими вміннями, якими має оволодіти студент під час проходження практики, є такі:

- проектувати навчально-виховний процес, конструювати навчальний матеріал;

- перетворювати наукову інформацію в навчальний матеріал;

- сприймати психологічний стан учнів, визначати особливості стосунків у класному колективі;

- здійснювати власну професійно-педагогічну діяльність;

- встановлювати ступінь ефективності власної професійно-педагогічної діяльності;

- вивчати досвід педагогічної роботи вчителів;

- творчо переосмислювати досвід практики.

Головними завданнями практики є:

- самовизначення студента на педагогічній ниві, діагностика й аналіз власних педагогічних здібностей та можливостей;

- засвоєння необхідних професійних знань, формування практичних умінь і навичок навчально-виховної роботи;

- набуття навичок підготовки та проведення уроків, позакласних заходів з біології;

– формування професійних умінь спостерігати за учнями, вивчати їхні індивідуальні особливості та враховувати їх у навчальній та виховній роботі.

Професійно-педагогічні вміння студентів 4 курсу

Студент-практикант повинен уміти:

– застосовувати педагогічні знання при вирішенні педагогічних завдань з урахуванням вікових, індивідуальних, психологічних особливостей учнів, соціально-педагогічних особливостей учнівських колективів і конкретних педагогічних ситуацій;

– ретельно готуватися, старанно й професійно проводити заняття зі спеціальності;

– розробляти розгорнуті плани-конспекти уроків біології;

– відбирати навчальний матеріал, визначати структуру уроку, найбільш раціональні форми й методи навчання, тип уроку, підбирати засоби наочності, цікаві завдання на практичну частину заняття;

– виявляти навчально-пізнавальні, професійні, соціально значущі інтереси учнів і враховувати їх у навчально-виховному процесі;

– використовувати в педагогічній діяльності різноманітні методи й форми навчання, ефективні прийоми навчально-пізнавальної діяльності учнів;

– добиватися глибокого засвоєння учнями знань матеріалу що викладається, формувати у них науковий світогляд, логічне мислення, культуру усного мовлення, інтерес до предмета тощо;

– виховувати в учнів старанність, наполегливість, любов до праці, акуратність, працьовитість, взаємовиручку, повагу до людей праці тощо;

– виявляти ступінь і глибину засвоєння учнями програмного матеріалу, рівень знань, умінь та навичок

учнів з предмета, прищеплювати їм навички самостійного поповнення знань, розвитку вмінь;

–орієнтуватися в спеціальній літературі й нормативних документах з біологічної освіти;

–аналізувати уроки вчителів, студентів-практикантів;

–виконувати обов'язки помічника класного керівника;

–здійснювати перспективне й поточне планування навчально-виховної роботи з учнями, складати індивідуальний план роботи студента-практиканта відповідно до завдань практики й специфіки класного колективу й школи;

–аналізувати практичний досвід з формування особистості школярів та визначати конкретні навчально-виховні завдання роботи з окремими учнями;

–вивчати вікові й індивідуальні особливості дітей з метою діагностики та проектування їхнього розвитку й виховання, здійснювати індивідуальний підхід;

–організувати й спрямовувати самовиховання й самоосвіту учнів;

–аналізувати ефективність виховних впливів на уроках;

–установлювати та дотримуватися педагогічного такту у відносинах з класним колективом, окремими учнями, учителями, класним керівником;

–планувати та проводити індивідуальну роботу з учнями (індивідуальна бесіда, допомога в самовихованні, педагогічне консультування та ін.);

–проводити роботу з батьками учнів.

–виступати на підсумковій конференції з аналізом своєї навчально-виховної роботи в школі.

–робити загальнодидактичний та експертний аналіз уроку.

За наслідками проходження педагогічної практики студенти мають володіти наступними вміннями:

Конструктивні:

- планувати навчальну й виховну роботу;
- відбирати, аналізувати й синтезувати навчальний програмовий матеріал, здійснювати дидактичну переробку складного матеріалу;
- творчо й обґрунтовано будувати організаційно-педагогічну і логіко-педагогічну структуру уроку;
- планувати систему перспективних ліній у розвитку окремої особистості та колективу;
- здійснювати індивідуальну програму навчання та виховання учня.

Організаторські:

- виявляти й організовувати актив класу, керувати ним у різних умовах;
- організовувати різні види колективної та індивідуальної діяльності учнів, розвивати їхню активність;
- здійснювати контроль і допомогу в розумовому розвитку учнів;
- здійснювати контроль і допомогу у виконанні доручень учнями;
- здійснювати педагогічне керівництво учнівськими організаціями;
- організовувати роботу з батьками та громадськістю.

Комунікативні:

- встановлювати педагогічно доцільні відносини з учнями, батьками, учителями;
- регулювати внутрішньокласові та міжкласові відносини;
- знаходити потрібні форми спілкування з учнями й батьками;
- передбачати результат педагогічної дії на відносини з учнями.

Дослідницькі:

- вивчати індивідуальні особливості учнів та колективу;
- критично оцінювати свій досвід, результати своєї діяльності;
- усвідомлено вдосконалювати педагогічну майстерність, самоосвіту та самовиховання;
- використовувати в роботі психолого-педагогічні дослідження, передовий педагогічний досвід;
- прогнозувати використовувані засоби і методи роботи.

Студент має дотримуватися режиму праці, встановленому у даному навчальному закладі. Староста групи має контролювати відвідування, вести журнал відвідувань, а студенти – щоденники. Щоденний облік відвідування школи практикант здійснює в індивідуальному завданні-звіті за підписом керівника від бази практики (директора або завуча).

Протягом першого тижня студент знайомиться зі школою, матеріальною базою навчання біології, з тематикою занять, які практикант повинен буде проводити, з тематикою попередніх уроків, класом, в якому практикант буде проводити уроки біології та виконувати обов'язки помічника класного керівника. Учитель біології має ознайомити практикантів зі специфікою розміщення та роботи обладнання, яке є в кабінеті, довести правила безпечної роботи на цьому обладнанні та правила безпеки при проведенні занять з учнями. Після засвоєння цих правил студенти повинні розписатися в журналі з техніки безпеки.

Упродовж цього тижня студенти відвідують уроки, в тому числі й біології, та виховні заходи в закріпленому класі. До кінця тижня кожен практикант повинен мати чітке уявлення про систему уроків біології, підготувати плани-конспекти на наступний тиждень, мати чітку уяву

про кожного учня, про його успішність, дисципліну, ставлення до навчання та праці. Крім того, вони мають ґрунтовно вивчити колектив класу, за яким вони закріплені, обрати учня для складання на нього психолого-педагогічної характеристики.

До кінця першого тижня студенти-практиканти повинні скласти індивідуальний план роботи практиканта на весь період практики й здати його методистам. Метою цієї роботи є набуття студентами навичок планування власної діяльності протягом педагогічної практики відповідно до завдань, що стоять перед ними. Крім того, студенти мають заповнити титульну та перші сторінки щоденника спостережень і зміст та аналіз роботи протягом першого тижня. В кінці тижня студент повинен здати методисту зі спеціальності, окрім індивідуального плану та щоденника, плани-конспекти уроків на наступний тиждень та розклад своїх занять.

Упродовж наступних тижнів практиканти готуються та проводять уроки, позакласну роботу зі спеціальності, виконують функції класного керівника, збирають матеріал для написання психолого-педагогічної характеристики на обраного ними учня. Слід приділяти значну увагу підготовці й проведенню перших уроків. Враження від проведення цих уроків накладає певний відбиток на всю майбутню педагогічну діяльність, тому слід якомога краще підготуватися до першого уроку, визначити розміщення учнів по робочих містах, рівень їхньої підготовки, можливо, навіть їхні інтереси, чітко продумати структуру уроку, діяльність за всіма елементами уроку, особливо продумати сценарій початку уроку, тобто знайомство з учнями.

При проведенні уроків слід звертати увагу на роботу учнів усього класу, а не концентрувати увагу на роботі з певними учнями. Особливу увагу слід приділити виконанню учнями правил техніки безпеки.

Практика в школі завершується засіданням педагогічної ради, на якій виступають учителі-предметники, класні керівники, директор школи, самі практиканти. Здійснюється обмін думками про те, як пройшла практика, що необхідно зробити в майбутньому для підвищення її ефективності. Засідання педагогічної ради завершується підбиттям підсумків практики й оцінюванням роботи студентів-практикантів.

Завдання педагогічної практики з біології

1. Розвиток професійних якостей особистості майбутнього вчителя біології, підготовка майбутніх педагогів до реалізації освітньо-професійних програм і навчальних планів на рівні, що відповідає державним освітнім стандартам вищої освіти.

2. Залучення студентів до безпосередньої практичної діяльності, формування в них умінь розробляти й застосовувати сучасні освітні технології, обирати оптимальні стратегії викладання у зв'язку з метою навчання, рівнем підготовки учнів.

3. Установлення та зміцнення зв'язку теоретичних знань, отриманих студентами при вивченні спеціальних і психолого-педагогічних дисциплін, з професійно-педагогічною діяльністю.

4. Розвиток професійно-педагогічного мислення, удосконалення системи цінностей, смислової й мотиваційної сфер особистості майбутнього вчителя біології, його гуманістичної спрямованості.

5. Виявлення взаємозв'язку науково-дослідного й навчального процесів у середній та вищих школах, можливість використання сучасних наукових дослідів в якості засобів удосконалення освітнього процесу.

6. Залучення студентів до науково-дослідної роботи (дослідження проблеми з теми курсової роботи;

проведення експериментальних досліджень; збір матеріалу).

7. Формування в студентів навичок:

– планування як власної діяльності, так і діяльності учнів;

– роботи з навчально-методичними та наочними засобами навчання, навчальною літературою й відбору матеріалу до певного уроку з урахуванням вікових та особистісних особливостей учнів класу;

– розробки структури уроку, вибору форм і методів до уроку з урахуванням різноманітних особливостей;

– володіння різноманітними формами та методами навчально-виховної роботи;

– підготовки, організації й проведення уроків;

– розроблення планів-конспектів, інструкційних, технологічних карток та іншої документації;

– організації проектно-технологічної діяльності учнів;

– організації екологічного та природоохоронного виховання, професійної орієнтації школярів, педагогічної освіти батьків;

– творчого, дослідницького підходу до педагогічної діяльності, придбання ними вмінь самостійно проводити й аналізувати уроки, самостійно ухвалювати педагогічні рішення, об'єктивно оцінювати власну діяльність та навчальні досягнення учнів;

– комунікативного спілкування, що створюють можливість кваліфіковано здійснювати професійну діяльність з урахуванням вимог педагогічної етики, принципів ділового та міжособистісного спілкування;

– уважного ставлення до особистості школярів.

Зміст практики з біології

1. Участь у настановній конференції, знайомство із завданнями практики.

2. Знайомство зі школою та її адміністрацією.

3. Розподіл студентів по класах.
4. Знайомство із завданнями й основними напрямками роботи школи на сучасному етапі, передовим педагогічним досвідом, стилем роботи окремих учителів.
5. Ознайомлення з навчальними програмами, календарними планами учителів біології, навчальними й методичними посібниками з біології.
6. Вивчення системи роботи учителя біології – планування роботи, підготовка до проведення уроків (написання конспекту, підготовка необхідних приладів та матеріалів), проведення індивідуальної та позакласної роботи з предмета; методи організації самостійної роботи учнів, що створюють найбільші можливості для розвитку здібностей учнів;
7. Оволодіння методикою й технікою проведення уроків, лабораторних і практичних занять тощо.
8. Починаючи з другого тижня практики, підготовка та проведення всіх уроків біології в закріпленому класі відповідно до розкладу занять. До всіх уроків обов'язково мають бути розроблені розгорнуті плани-конспекти та дидактичний матеріал до них.
Форма звіту – конспекти уроків.
9. Підготовка біологічного кабінету для проведення уроку, використання технічних засобів навчання, проведення навчального експерименту, виготовлення й ефективного використання роздаткового дидактичного матеріалу.
10. Відвідування уроків учителя біології (не менше 5) та студентів-практикантів, проведення аналізу уроку біології, що провів студент-практикант або вчитель.
11. Підготовка звіту про проходження педпрактики.

Звітна документація студентів з біології

1. Потижневий індивідуальний план роботи студента-практиканта на весь період практики (заповнений підрозділ навчально-методична робота) – 5 балів.
2. Заповнений щоденник студента-практиканта – 5 балів.
3. Розгорнуті плани-конспекти уроків біології з обов'язковою розробкою дидактичного матеріалу до них – 30 балів.
4. Повний аналіз одного уроку біології – 15 балів.
5. Підготовка звіту про проходження педпрактики – 5 балів.

Разом – 60 балів.

Студент-практикант отримує оцінку зі спеціальності:

54–60	відмінно	A
50–53	добре	B
45–49	добре	C
38–44	задовільно	D
30–37	задовільно	E
13–29	незадовільно	FX
0–12	незадовільно	F

Критерії оцінювання результатів педагогічної практики зі спеціальності:

- ступінь виконання програми практики зі спеціальності;
- рівень теоретичної, практичної та методичної підготовки;
- рівень сформованості професійних й особистісних якостей педагога;
- рівень самостійності при підготовці та проведенні занять;
- якість оформлення звітної документації;
- творчий підхід до підготовки та проведення занять.

На підставі вивчення характеристики студента-практиканта, звітної документації, бесіди з учителем біології, результатів відвідання уроків студента-практиканта виставляються такі оцінки зі спеціальності:

«відмінно» – 54–60 балів – за повністю виконану програму практики зі спеціальності, володіння науковими основами сучасної теорії навчання, глибокі знання з предмета та методики його викладання, високий рівень і творчий підхід у підготовці та проведенні занять з біології, володіння різноманітними формами й методами навчання та виховання, об'єктивність оцінювання навчальних досягнень учнів, самостійність при підготовці та проведенні занять, сформованість професійних й особистісних якостей педагога, уміння аналізувати урок біології, якісно оформлену звітну документацію;

«добре» – 45–53 бали – за повне виконання програми практики, наявність глибоких знань з предмета й методики його викладання, самостійний і творчий підхід до виконання завдань практики, якісно оформлену звітну документацію. Однак студент мав труднощі в доборі оптимальних форм і методів навчально-виховної роботи, надавав перевагу репродуктивним методам навчання, невпевнено проводив заняття і оцінював роботу учнів, мають місце незначні недоліки при оформленні звітної документації;

«задовільно» – 30–44 бали – за виконання в цілому програми педагогічної практики, достатній рівень знань з предмета та методики його викладання, наявність інтересу й схильності до професії вчителя біології, оформлену звітну документацію. Однак студент мав серйозні проблеми в практичній роботі з дітьми, об'єктивності оцінки їх знань, умінь та навичок, були недоліки в реалізації на практиці принципів, форм і методів навчання та виховання учнів, мав значні прорахунки в оформленні звітної документації;

«незадовільно» – 0–29 балів – за відсутність інтересу й схильності до педагогічної роботи, неповне виконання програми практики, слабкі знання з предмета та методики його викладання, невміння планувати та організовувати навчально-виховну діяльність, несумлінне ставлення до роботи, застосування одноманітних методів і прийомів у роботі з учнями, формальне ведення документації.

Методичні рекомендації до складання розгорнутого плану-конспекту уроку й методики його проведення

Одним з основних умінь, якими повинен оволодіти студент, – уміння правильно подумки проектувати урок і оформляти його в плані-конспекті. Існують різні форми підготовки планів-конспектів уроків. Найбільш зручним вважається виконання конспекту уроку на окремих аркушах паперу формату А4. Переваги окремих аркушів в тому, що при необхідності їх легко можна замінити на нові, не вириваючи із зошита і не переписуючи вдалі плани заново.

Одним з ключових моментів у розробці плану-конспекту є визначення цілей уроку. Іноді цілі записуються як напрямки діяльності, а не у вигляді конкретного передбачуваного результату уроку. Наприклад, якщо метою вважати «формування логічного мислення», то стає незрозумілим, яким чином можна буде визначити, чи досягнута така ціль чи ні. В цьому випадку конкретно поставленою та визначеною метою уроку може бути, наприклад така: «навчити виділяти загальні ознаки грибів».

Наступна проблема – визначення занадто загальних і глобальних цілей на урок, які не можуть бути досягнуті за відведений час. Ще одна типова помилка студентів стосується підміни цілей навчання його засобами, наприклад: «практично дослідити з учнями різні види пам'яті». Коректним був би вираз: «сформувати в учнів

поняття про пам'ять та навчити застосовувати знання про різні види пам'яті при виконанні конкретних практичних вправ».

При визначенні цілей уроку важливо відносити їх не лише до діяльності вчителя, а й учнів. Наприклад, якщо цілі уроку визначаються лише по відношенню до учителя («розповісти...», «показати...», «перевірити...»), то мотивація та діяльність учнів залишиться поза зоною уваги педагога. В цьому випадку неможливо буде перевірити результативність навчального процесу для учнів, адже цілей типу «розповісти і показати» вчитель може досягти навіть за відсутності учнів у класі. Більш ефективним є початкове визначення передбачуваних цілей діяльності саме учнів, а лише потім – відповідних цілей учителя або його спільної з учнями діяльності.

Складності в студентів виникають також у розділені навчальної, виховної та розвивальної мети уроку. Навчальні цілі уроку передбачають формування у школярів способів навчальної та пізнавальної діяльності, конкретних знань (понять, правил, законів тощо), умінь пояснювати і застосовувати ці знання, діяти продуктивно. З цими цілями пов'язане розширення досвіду творчої діяльності учнів по відношенню до освітніх стандартів. Тому під час їх формулювання слід використовувати розділ Програми з біології для загальноосвітніх навчальних закладів «Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів».

Виховні цілі пов'язані з формуванням наукового світогляду, ціннісних і культурологічних позицій, моральних переконань, позитивного ставлення до роботи, етичних, естетичних, патріотичних та інших якостей особистості. Подібні цілі і завдання вирішуються на підставі конкретного матеріалу з біології та можуть бути сформульовані не для одного, а для серії уроків як результат відповідних видів діяльності учнів.

Розвиваючі цілі передбачають формування певних ключових компетентностей, роботу з розвитку мислення учнів, їхньої пам'яті, уваги, емоцій, мови, вмінь проводити досліді, застосовувати знання в незнайомих ситуаціях, вести дискусію, здійснювати групову комунікацію тощо.

Всі частини уроку записуються в плані-конспекти дослівно. Проводиться нумерація етапів структури уроку з щохвилинним розділенням. Основні пункти уроку бажано виділи кольором. Особливим чином відмічається те, що учні повинні записати чи замалювати в свої зошити. В плані-конспекті записуються ретельно продумані тексти запитань і завдань учнів, а також можливі відповіді на них, розв'язки всіх задач, включно із тими, що входять до домашнього завдання.

Ретельно обмірковується і записується методика й техніка виконання демонстраційних експериментів, застосування наочності, екранних приладь, комп'ютерних програм. В плані-конспекті робляться відповідні схеми і замальовки.

Домашнє завдання обов'язково диференціюється. В плані-конспекті записуються інструкції до його виконання, наприклад, як слід працювати з параграфом підручника (вивчити, скласти план, відповісти на запитання, заповнити таблицю, скласти рецензію тощо), які прийоми застосувати для виконання письмових чи усних завдань, на що необхідно звернути увагу, що прочитати додатково тощо.

Найважливішою складовою навчально-виховного процесу, його відправною точкою є дидактична мета. Тому, на нашу думку, найбільш реальними й наближеними до практики є типології, в основу яких покладено саме цей критерій, що розроблявся В. О. Оніщуком, Г. Т. Щукіною, Н. А. Сорокіним, М. І. Махмутовим, І. Ф. Харламовим та ін. Узагальнено класифікація уроків за основною дидактичною метою має такий вигляд:

1. урок засвоєння нових знань;
2. урок удосконалення і застосування знань, умінь і навичок;
3. урок узагальнення і систематизації знань, умінь і навичок;
4. урок контролю і корекції знань, умінь і навичок;
5. комбінований урок.

Підготовка вчителя до уроку біології

Рекомендації Юлії Львової з книги «Творча лабораторія вчителя».

1. Свідомо *прочитай розділ програми*, який необхідно вивчити на цьому уроці, в деяких випадках – ще й пояснювальну записку до програми.

2. *Продивись навчальний матеріал* цього розділу, питання, теми, яким чином він висвітлюється у підручнику.

3. *Сформулюй задум уроку*, даючи відповіді на запитання: «Чого б ти хотів досягти в результаті уроку?» (*сформулюй три цілі*).

4. *Уяви колектив класу*, подумки намалюй конкретних учнів. Уяви психологію цих учнів, застосовуючи мистецтво педагогічного перевтілення, спробуй накреслити їх шлях до поставленої мети.

5. *Обери зі всього арсеналу методів навчання найоптимальніші для цього навчального матеріалу і для цих учнів*.

6. *Співвіднеси обрані методи з власними можливостями*, змодельюй свої дії на цьому уроці.

7. *Обміркуй будову уроку* та зафіксуй усе знайдене у *плані-конспекті*.

8. *Підготуй наочні засоби навчання та навчальні посібники*, не забудь налагодити, підготувати та перевірити справність ТЗН.

9. *Повтори про себе або в голос вузлові моменти плану.*

10. Запитай себе: *«Ти готовий до уроку?»*

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ З ПЕДАГОГІКИ

Під час педагогічної практики на четвертому курсі студенти виконують обов'язки помічника класного керівника.

Якого класного керівника потребує школа?

На думку батьків і учнів, класний керівник – дуже важлива постать у школі. Від нього певною мірою залежить бажання або небажання дітей вчитися, їх успіхи в навчанні, стосунки з однокласниками, вчителями. Він створює умови захищеності, підтримки, нормальних взаємостосунків у колективі. Від нього залежить, цікавим чи нецікавим буде життя класу.

Самі вчителі далеко не однозначно ставляться до ролі класного керівника. Великий і дуже непростий обсяг роботи з дитячим колективом не відповідає, на їх думку, оплаті цієї праці. Педагог повинен тримати в полі зору навчання, поведінку, відвідування дітьми уроків, взаємодіяти з батьками і проводити позакласну виховну роботу.

Частина педагогів, особливо не задумуючись над сутністю класного керівництва, займається імітацією діяльності: такі вчителі перевіряють щоденники, проводять батьківські збори, класні години – одним словом, роблять те, що входить до їх обов'язків. Інші хочуть, але не знають, що і як треба робити, щоб побудувати взаємодію з дітьми. Порадитися з самими дітьми їм просто не спадає на думку. Треті чудово виконують роль класного керівника. Але діти живуть за законами і правилами педагога, не проявляючи своєї ініціативи. Можна сказати, що ставлення до обов'язків класного керівника залежить від позиції педагога і від його вміння взаємодіяти з дітьми.

Отже, від класного керівника залежить ступінь сформованості дитячого колективу. Вміння згуртувати навколо себе дітей – великий дар і велика робота. Вміння захопити, повести, відкрити світ – неоціненний скарб справжнього педагога. Захоплення вчителя стає захопленням учнів. І хочемо ми того чи ні, але, оскільки діти зовні схожі на своїх батьків, риси характеру класного керівника переходять у характер вихованців. Адже байдужість породжує байдужість. І лише вогонь породжує вогонь!

Класний керівник – це організатор і керівник цілісного педагогічного процесу. Це педагог, який є «центром» організації, координації всіх впливів, спрямованих як на одну особистість, так і на колектив учнів. Діяльність класного керівника в сучасній школі необхідно оцінювати саме з такої позиції.

Завдання педагогічної практики з педагогіки

для студентів IV курсу як помічників класного керівника:

- здійснення перспективного та поточного планування навчально-виховної роботи з учнями;
- аналіз практичного досвіду з формування особистості школярів та визначення конкретних навчально-виховних завдань роботи з окремим учнем;
- реалізація виховного потенціалу шкільного уроку, використання різних типів уроку, оптимальний добір форм і методів навчальної роботи;
- організація позакласної та позашкільної роботи (проведення бесід, диспутів, конкурсів, вікторин, екскурсій, вечорів тощо);
- складання плану вивчення вікових та індивідуальних особливостей дітей з метою діагностики та проектування їхнього розвитку та виховання;
- встановлення та дотримання педагогічного такту у взаєминах із класним колективом, окремими учнями, вчителями, класним керівником;

- планування та проведення індивідуальної роботи з учнем (індивідуальна бесіда, допомога у самовихованні, педагогічне консультування та ін.).

1. Ознайомлення з виховною роботою школи, педагогічним і учнівським колективами

1. Бесіда з представниками адміністрації школи, учителями, класним керівником про особливості школи, традиції, виховні завдання на час практики. Знайомство з класом, до якого прикріплено студента.

Форма звіту – запис у педагогічному щоденнику: список учнів класу, режим роботи школи й класу, дані про стан здоров'я, доручення й захоплення учнів.

2. Вивчення шкільної документації: аналіз загальношкільного річного плану виховної роботи, плану виховної роботи класного керівника, класного журналу.

3. Ознайомлення з педагогічною проблемою, над якою працює педагогічний колектив школи, із системою методичної роботи школи.

Форма звіту – у педагогічному щоденнику навести педагогічну проблему, над якою працює педагогічний колектив школи, надати характеристику методичної роботи школи (які методичні об'єднання працюють, кількість учителів-методистів).

2. Педагогічні аспекти навчально-методичної роботи

1. Відвідування уроків з метою вивчення особливостей класного колективу й учнів, дидактичного досвіду роботи вчителя.

Форма звіту – у педагогічному щоденнику під час відвідування уроків зробити відповідні записи.

2. Аналіз специфіки навчального процесу у даній школі, класному колективі (види навчання, спеціалізація та диференціація навчання, форми та методи організації навчальної роботи, рівень навчальної мотивації).

3. Проведення системи уроків та позаурочних заходів з предмету на основі сучасних досягнень спеціальних та психолого-педагогічних наук.

4. Загальнодидактичний аналіз досвіду роботи й особистості вчителя біології, який здійснюється за результатами спостереження кількох уроків.

Форма звіту – на аркуші формату А4 навести аналіз досвіду роботи й особистості вчителя біології за запропонованою схемою.

5. Аналіз виховного й розвивального потенціалу уроку.

Форма звіту – у педагогічному щоденнику при аналізі уроків у закріпленому класі відокремити виховні й розвивальні завдання уроку.

3. Виховна робота як помічника класного керівника

1. Знайомство з плануванням роботи класного керівника.

2. Складання потижневого індивідуального плану (розділ виховна робота).

Форма звіту – заповнений в індивідуальному плані розділу з виховної роботи.

3. Вивчення та узагальнення системи виховної роботи в класі, основних напрямків організації виховної діяльності школи.

4. Вивчення та аналіз рівня вихованості учнів закріпленого класу.

Форма звіту – програма вивчення вихованості учнів, пропозиції щодо шляхів і методів розвитку вихованості учнів.

5. Відвідування й аналіз класних годин, годин спілкування та інших форм виховних заходів у класному колективі.

Форма звіту – аналіз відвідуваного виховного заходу за запропонованою схемою.

6. Проведення виховної роботи за планом студента-практиканта та участь у поточній виховній роботі з класом.

Форма звіту – відобразити форми, види й методи роботи в індивідуальному плані й щоденнику.

7. Підготовка, проведення та самоаналіз залікового виховного заходу.

Форма звіту – методична розробка виховного заходу з самоаналізом.

8. Розробка програми, добір діагностуючих методів та методик вивчення особистості учня, складання характеристики на учня.

9. Підготовка звіту з педагогічної практики.

Протягом першого тижня педагогічної практики студенти повинні:

- скласти потижневий індивідуальний план виховної роботи на весь період практики, підписати його у класного керівника і методиста;

- розпочати ведення педагогічного щоденника;

- визначити вчителя біології, чий загальнодидактичний досвід буде вивчатися.

4. Методична та дослідницька робота:

- участь у консультаціях, колоквиумах, що проводяться методистом за час практики;

- участь у роботі методичного об'єднання вчителів-предметників (класних керівників), у семінарах та методичних нарадах вчителів;

- підготовка методичних матеріалів для методкабінету школи, дидактичних матеріалів та наочності для кабінету біології;

- вивчення психолого-педагогічної літератури з питань навчально-виховного процесу у сучасній школі, складання бібліографії за інноваційними педагогічними технологіями організації навчальної та виховної роботи у школі;

- психолого-педагогічне вивчення та підготовка характеристики на учня;

- збирання матеріалів для складання психолого-педагогічного портрету вчителя;
- взаємовідвідування та взаємоаналіз уроків та виховних заходів, що проводяться студентами в даній школі;
- підготовка звіту за практикою та дослідницькою роботою;
- підготовка та виступ на підсумковій конференції за результатами педагогічної практики.

Звітна документація студентів

1. Щоденник та потижневий індивідуальний план роботи студента-практиканта на весь період практики – 5 балів.
2. Методична розробка (плану-конспекту) виховного заходу – 5 балів.

Увага!! Виховний захід планується відповідно до плану роботи класного керівника або за самостійним вибором студента за умови погодження із класним керівником.

В якості залікового НЕ ПРИЙМАЄТЬСЯ ПОЗАКЛАСНИЙ ЗАХІД З БІОЛОГІЇ.

3. Самоаналіз виховного заходу – 5 балів.
4. Психолого-педагогічна характеристика на учня (для студентів IV курсу).
5. Аналіз загальнодидактичного досвіду роботи вчителя біології – 5 балів.

Разом – 20 балів.

Студент-практикант отримує оцінку з педагогіки:

19–20	відмінно	A
17–18	добре	B
15–16	добре	C
13–14	задовільно	D
10–12	задовільно	E
5–9	незадовільно	FX
0–4	незадовільно	F

Критерії оцінювання

результатів роботи студентів з педагогіки:

- ступінь виконання програми практики з педагогіки;
- ступінь сформованості професійно-педагогічних умінь;
- рівень теоретичної підготовки;
- рівень професійної підготовки й соціальної активності (інтерес до професії, любов до дітей, гуманізм, демократизм, творчий підхід, відповідальність тощо);
- якість оформлення звітної документації.

На підставі вивчення характеристики студента-практиканта, звітної документації, бесіди з класним керівником студенту-практиканту виставляються такі оцінки з виховної роботи:

«відмінно» – 19–20 балів – за повністю виконану програму практики з педагогіки, володіння науковими основами сучасної теорії навчання, виховання й розвитку дітей, глибокі знання вікових особливостей учнів та їх урахування в практичній роботі, володіння різноманітними формами виховної роботи, урахування виховних можливостей групових і колективних форм виховної роботи, самостійність, творчий підхід, сформованість професійно-педагогічних умінь, уміння проводити загальнодидактичний аналіз уроку, аналіз виховного заходу, вести документацію;

«добре» – 15–18 балів – за повне виконання програми практики з педагогіки, наявність глибоких психолого-педагогічних знань з питань організації навчально-виховної роботи з учнями певного віку, урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів, самостійний і творчий підхід до виконання завдань практики. Однак студент мав труднощі в доборі оптимальних форм і методів навчально-виховної роботи, надав перевагу словесним формам організації виховної роботи. Мали місце незначні недоліки, зумовлені

відсутністю досвіду, невпевненістю в діях, помилки в оформленні документації;

«задовільно» – 10–14 балів – за виконання в цілому програми педагогічної практики з педагогіки, достатнє знання теоретичного матеріалу, наявність інтересу й схильності до педагогічної професії. Однак студент мав серйозні проблеми в практичній роботі з дітьми, виявив недоліки в реалізації на практиці принципів, форм і методів навчання та виховання дітей, об'єктивності оцінювання їх знань, умінь і навичок, рівня вихованості та розвитку, мав значні прорахунки в оформленні звітної документації;

«незадовільно» – 0–9 балів – за відсутність інтересу й схильності до педагогічної роботи, неповне виконання програми практики з педагогіки, слабке знання психолого-педагогічної теорії, невміння планувати та організовувати навчально-виховну діяльність, несумлінне ставлення до роботи, застосування непедагогічних методів і прийомів у роботі з дітьми, формальне ведення документації.

Рекомендації до написання сценарію виховного заходу

Сценарій має кілька аспектів – пізнавальний і прикладний, художній і психолого-педагогічний, які програмують не лише побудову матеріалу, а й виховний вплив на учасників, їх майбутню реакцію і поведінку. В основу створення сценарію мають бути покладені конкретні реальні події. За своєю природою сценарій вимагає певного дійства, відтвореного в яскравій образній формі. Герой повинен бути особою, характер та вчинки якого пізнають учні, від імені цього героя автор може подати певні висновки.

Отже, образне вирішення теми – перший і найважливіший художньо педагогічний прийом реалізації документального матеріалу у сценарії.

Наступним важливим принципом реалізації документального матеріалу є чіткий добір фактів, покладених в основу сценарію. Справжню художню і

пізнавальну цінність має той сценарій, матеріали якого відповідають історичній достовірності і покликані слугувати ідеалом гуманізму.

Отже, документальний характер сценарію – це одна з важливих особливостей роботи по формуванню в учнів добра, честі, совісті, правди гідності.

Іншою, не менш значимою особливістю сценарію, є те, що він має активний характер, побудований на реальних діях учасників, тобто передбачає не лише організацію матеріалу, а й аудиторію.

Вибір теми. Обираючи тему сценарію, необхідно визначити моральну, політичну виробничу або навчальну проблему, в центрі якої завжди повинна бути людина або група людей. Визначення теми й осмислення її як проблеми допомагає правильно сформулювати ідею – основну думку, головний висновок, зміст задуму, оцінку подій, явищ. Якщо тема сценарію розуміється як проблема, то ідея – це шляхи її вирішення.

Сюжет. В сюжеті мають бути відображені характерні, цікаві для конкретної аудиторії життєві події, що пов'язані між собою і послідовно розвиваються. Сюжетну лінію необхідно будувати послідовно. При створенні сценарію слід зауважити, що незважаючи на єдині закони драматургії, в кожному з них мають бути присутні творча індивідуальність, громадськість, особиста позиція, особисті якості сценариста, співзвучні з життям і діяльністю шкільного колективу. Сценарна справа – це художній процес зі своїми складнощами, вдачами і невдачами.

Алгоритм підготовки і проведення виховного заходу

Планування виховного заходу:

1. Визначити тему заходу та чітко сформулювати його мету, завдання; визначити, на виховання яких якостей учнів спрямовано захід.

2. Врахувати рівень вихованості учнів під час визначення мети і завдань заходу.
3. Визначити місце даного заходу в загальній системі соціально-гуманітарної роботи.
4. Врахувати, що кожен учень, який бере участь у тому чи іншому заході, має цілісну соціально-психологічну структуру, ім'я якої – особистість.
5. При підготовці заходу необхідно врахувати вік учнів та їхні індивідуальні особливості.
6. Готуючи виховний захід, необхідно мати на увазі, що навіть при найкращій підготовці та майстерності вчитель не досягне задуманої мети, якщо самі учні не братимуть активну участь у підготовці і проведенні заходу.
7. Проявляти творчість, виховний вплив на учнів, зацікавленість.
8. Психологічно налаштувати учнів на виховну сутність заходу.

Процес підготовки:

1. Спрямовуюча роль вчителя у ході підготовки заходу, тактовна допомога учням.
2. Визначити роль органів учнівського самоврядування під час підготовки й проведення заходу.
3. Забезпечення в процесі підготовки згуртованої, злагодженої роботи класного колективу; формування стосунків співробітництва, взаємодопомоги, вимогливості.
4. Організація діяльності учнів: уточнення обов'язків і повноважень кожного учня та встановлення конкретних термінів виконання окремих завдань тощо.

Проведення заходу:

1. При організації заходу слід подбати про:
 - місце проведення, оформлення приміщення, обладнання, використання наочності, ТЗН;
 - своєчасність початку та організоване проведення;
 - дотримання регламенту, доцільність його використання;

- участь представників громадськості у проведенні заходу; ефективність їхньої участі;
- дотримання під час заходу санітарно-гігієнічних вимог, правил пожежної безпеки, ТБ;
- запобігання перевтомі та врахування особливостей фізичного розвитку учнів;
- зовнішній вигляд учнів.

2. Зміст виховного заходу повинен відповідати вимогам:

- Цілеспрямованість;
- Чи доведено мету до учнів?;
- Зв'язок із життям, школою, районом, містом;
- Обговорення під час проведення заходу питань, які хвилюють учнів;
- Врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів;
- Емоційна насиченість заходу;
- Вплив заходу на розширення світогляду учнів, на розвиток пізнавальних інтересів.

3. Методика проведення виховного заходу:

- Оптимально обрати форму проведення (бесіда, ранок, лекція, година спілкування, конференція, конкурс).
- Визначити роль класного керівника (педагога-організатора, керівника гуртка) у проведенні заходу, врахувати рівень його педагогічної майстерності.
- Передбачити наявність елементів обговорення, відкритого обміну думками в ході заходу.
- Визначити рівень самостійності школярів в обговоренні проблем.

Аналіз результатів виховного заходу:

Досягнення поставлених мети та завдань даного заходу.

Виконання плану заходу.

Аналіз ставлення школярів до змісту заходу, рівень їхньої активності.

Основні вимоги до проведення виховного заходу

- Чітка назва заходу та розуміння класним керівником його мети.
- Планування основних етапів заходу та визначення завдань кожного з них.
- Організація підготовки заходу у відповідності до поставленої мети.
- Визначення оптимального змісту виховного матеріалу з урахуванням основних принципів організації виховного процесу.
- Вибір найбільш раціональних методів і прийомів виховного впливу на учнів на кожному етапі заходу.
- Чіткість виховного заходу, оптимальний його темп і ритм.
- Гнучкість та широта "виховного маневру".
- Різноманітність і творчий характер діяльності учнів.
- Взаємозв'язок заходу з попередніми та наступними формами виховної роботи з учнями.

Схема

плану-конспекту виховного заходу

1. Назва заходу.
2. Форма роботи (*зверніть увагу на правильне визначення форми виховного заходу*)
3. Мета заходу (освітня, виховна, розвивальна).
4. Обладнання, оформлення.
5. Методика підготовки. Чітко відзначається: у чому полягала підготовка учителя та підготовка учнів до конкретного виховного заходу.
6. Хід заходу.
7. Література (для класного керівника та учнів) або відмітка про авторську розробку.

Схема самоаналізу виховного заходу

1. Назва, форма виховного заходу. Місце проведення.

2. Коротка психолого-педагогічна характеристика вікової групи школярів, з якими проводиться виховна робота.

3. Місце та значення заходу у загальній системі виховної роботи з даним колективом учнів.

4. Обґрунтування обраної теми та форми проведення. Актуальність теми, відповідність виховним задачам, віковим особливостям та інтересам учнів. Участь школярів у виборі теми.

5. Взаємодія вчителя та учнів у процесі підготовки виховного заходу (самоаналіз методичної готовності до використання такої форми виховної роботи; форми та прийоми підготовки та розробки плану (сценарію) заходу; розподіл доручень; організаційні аспекти підготовчого періоду).

6. Виховна цінність заходу:

- на які соціальні настанови орієнтує учнів цей захід, його педагогічна доцільність;

- вплив на вдосконалення міжособистісних взаємин у колективі (зростання симпатій до організаторів, виконавців, згуртованість, встановлення нових контактів тощо);

- інформаційна насиченість та пізнавальна значущість: наскільки підготовка та проведення заходу сприяли поглибленню знань учнів, поширенню кругозору, розвитку пізнавальних здібностей учнів;

- участь школярів у проведенні заходу (форма участі, масовість, ставлення до доручень, самостійність, активність, зацікавленість);

- психологічна атмосфера під час підготовки та проведення виховного заходу;

- поведінка учнів, їх ставлення до даного заходу;

- які причини успіху чи неуспішності проведеного заходу.

7. Пропозиції щодо вдосконалення виховної роботи з даним дитячим колективом.

Схема загальнодидактичного аналізу досвіду роботи вчителя

1. *Характеристика типів і структури уроків:* різноманітність типів уроків та їх обґрунтованість; відповідність структури типу уроку зазначеній меті; реалізація виховних і розвивальних завдань навчання; доцільність розподілу часу.

2. *Зміст навчального матеріалу, реалізація принципів навчання:* відповідність матеріалу уроку програмі, його повнота й науковість, виховний і розвивальний потенціали, систематичність і послідовність, доступність, міцність і наочність у викладі.

3. *Керівництво пізнавальною діяльністю учнів. Методи й прийоми навчання:*

а) актуалізація опорних знань учнів, методи й прийоми перевірки знань на уроках; кількість опитуваних учнів, урахування індивідуальних і вікових особливостей під час опитування, підведення підсумків опитування;

б) цільовий і мотиваційний компоненти уроків;

в) керівництво засвоєнням навчального матеріалу: методи й прийоми формування уявлень, прийоми активізації пізнавальної діяльності й уваги учнів; розвиток спостережливості й уявлення;

г) шляхи утворення понять, усвідомлення законів, правил і теорій; прийоми активізації мислення учнів;

г) самостійне вивчення учнями матеріалу на уроках, види самостійної роботи і їх доцільність;

д) первинне й подальше закріплення матеріалу: методи закріплення знань і вмінь учнів, ефективність їх застосування, використання розвивального закріплення;

е) методи й прийоми перевірки знань учнів; психологічна атмосфера опитування, ставлення вчителя до учня, який відповідає; учительські узагальнення за опитуванням; оцінка знань, накопичення оцінок;

ж) методика подання домашнього завдання: види домашніх завдань, обсяг, характер, диференціація згідно з інтересами та індивідуальними особливостями учнів, інструктаж щодо його виконання.

4. Взаємини вчителя й учнів. Стиль взаємин. Настрій учнів і вчителя. Дисципліна на уроці. Педагогічна майстерність, захоплення вчителя своїм предметом, знання матеріалу. Педагогічний такт. Культура мовлення вчителя. Культура невербального спілкування.

ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ З ПСИХОЛОГІЇ

Завдання педагогічної практики з психології

1. Закріпити психологічні знання, здобуті при вивченні курсів психології, основні положення щодо індивідуально-психологічних особливостей учнів, навчальної діяльності та учнівського колективу тощо.

2. Провести спостереження індивідуально-психологічних особливостей, інтересів та навчальної діяльності учня (оберіть будь-якого учня за вашим бажанням з класу, в котрому проходите практику). Докладний план спостереження та бесід надано в орієнтовній схемі психолого-педагогічної характеристики учня.

3. Усі результати спостереження у максимально конкретному вигляді треба зафіксувати в щоденнику (оформлення у довільній формі).

4. Написати психолого-педагогічну характеристику обраного учня за наданою схемою.

5. Провести спостереження на уроках психологічних аспектів навчально-виховної діяльності: урахування вчителем вікових та індивідуальних

особливостей учнів, особливостей пізнавальної діяльності учнів, мотивації навчальної діяльності, інтересів і спрямованості учнівського колективу, особливостей педагогічного спілкування й мікроклімату на уроці. Результати спостереження записуйте у щоденник.

6. Провести вивчення класного колективу за допомогою методу спостереження та опитувальника за поданою орієнтовною схемою (додаток Ж).

7. Написати текст психологічної характеристики класного колективу.

Перелік звітної документації з психології

1. Індивідуальний план.
2. Щоденник спостережень.
3. Текст психолого-педагогічної характеристики на учня.
4. Матеріали експертних оцінок, одержаних на учня.
5. Текст психолого-педагогічної характеристики на учнівський колектив.
6. Матеріали експертних оцінок, одержаних на учнівський колектив, із записами обробки й інтерпретації цих матеріалів.

Розподіл балів за рейтинговою системою на різні види завдань з психології

1. Складання індивідуального плану – **2 бали**.
2. Ведення щоденника – **3 бали**.
3. Ознайомлення з психологічними аспектами навчально-виховної діяльності: урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів, особливостей пізнавальної діяльності учнів, мотивації навчальної діяльності, інтересів і спрямованості учнів, особливостей педагогічного спілкування й мікроклімату на уроці – **3 бали**.

4. Матеріали експертних оцінок, одержаних на учня – **3 бали**.

5. Психолого-педагогічна характеристика на учня – **3 бали**.

6. Психолого-педагогічна характеристика класного колективу – **3 бали**.

7. Матеріали експертних оцінок, одержаних на класний колективу із записами обробки й інтерпретації цих матеріалів. – **3 бали**.

Після закінчення практики в тижневий термін студент повинен здати методисту з психології матеріали згідно з переліком звітної документації. Підсумкова оцінка за роботу виставляється методистом кафедри психології.

Студент-практикант отримує оцінку з психології:

19–20	відмінно	A
17–18	добре	B
15–16	добре	C
13–14	задовільно	D
10–12	задовільно	E
5–9	незадовільно	FX
0–4	незадовільно	F

Критерії оцінювання результатів роботи студентів з психології:

- рівень виконання програми практики з психології;
- ступінь сформованості психолого-педагогічних умінь розкривати індивідуально-психологічні особливості учня, які виявляються в його поведінці й навчанні;
- уміння диференціювати різних учнів за ступенем вираженості певних особливостей;
- уміння виявляти ставлення педагога до учня;
- рівень теоретичної підготовки;

- рівень психологічної підготовки й соціальної активності (творчого, дослідницького підходу, демократизм, відповідальність, гуманізм тощо);
- якість оформлення звітної документації.

На підставі вивчення характеристики студента-практиканта, звітної документації студенту-практиканту виставляються такі оцінки з психологічної роботи:

–*«відмінно»* – 19–20 балів – за повністю виконану програму практики з психології, володіння науковими основами загальної, вікової та педагогічної психології: уміння розкривати індивідуально-психологічні особливості учня, які виявляються в його поведінці й навчанні, диференціювати різних учнів за ступенем вираженості певних особливостей, виявляти ставлення педагога до учня, за високу соціальну активність, творчий, дослідницький підхід, відповідальність, уміння проводити експериментальну роботу з учнями й аналізувати дані психологічних досліджень, робити висновки, вести звітну документацію;

«добре» – 15–18 балів – за повне виконання завдань практики з психології, наявність глибоких психолого-педагогічних знань з питань організації експериментальної психологічної роботи з учнями певного віку, урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів, самостійний і творчий підхід до виконання завдань практики. Однак студент мав труднощі в доборі оптимальних форм і методів щодо організації спостережень при зборі матеріалу для психологічної характеристики на учня. Мають місце незначні недоліки, зумовлені відсутністю досвіду, невпевненістю в діях, помилки в оформленні документації;

«задовільно» – 10–14 балів – за виконання в цілому програми практики з психології, достатній рівень теоретичної підготовки, наявність інтересу й схильності до психологічної роботи. Однак студент мав серйозні проблеми в психологічній роботі з дітьми, були недоліки в

реалізації на практиці спостережень при зборі матеріалу для психологічної характеристики на учня, доборі методів вікової та педагогічної психології, мав значні прорахунки в оформленні звітної документації;

«незадовільно» – 0–9 балів – за відсутність інтересу й схильності до психологічної роботи, неповне виконання програми практики, слабкі знання психолого-педагогічної теорії, невміння планувати та організовувати психологічну роботу, несумлінне ставлення до роботи, застосування непсихологічних методів і прийомів у роботі з дітьми, формальне ведення документації.

Розподіл балів за рейтинговою системою на різні види завдань педагогічної практики

Загальна кількість балів – 100.

Кількість балів зі спеціальності – 60.

Кількість балів з педагогіки – 20.

Кількість балів з психології – 20.

Орієнтовна схема психолого-педагогічної характеристики учня

1. **Загальні відомості:** П.І.П., вік, клас (чи вчиться в цьому класі з самого початку), стан здоров'я (наявність хронічних захворювань, зовнішній вигляд учня)

2. **Характеристика умов сімейного виховання учня**

(Вкажіть склад сім'ї, приблизний вік кожного, професію, місце роботи. Опишіть житлові умови: чи є у дитини окрема кімната або просто є відведений кут, письмовий стіл. Напишіть про матеріальну забезпеченість сім'ї. Також важливо охарактеризувати загальну атмосферу взаємин: доброзичлива, конфліктна сім'я тощо. Опишіть ставлення інших членів сім'ї до школяра: цікавляться його справами, допомагають йому або ж спостерігається безконтрольність, повна самостійність. Ставлення учня до членів своєї сім'ї: повага, бажання

підтримати або егоїзм, зневага тощо).

3. Дайте коротку характеристику класу, в якому вчиться школяр. Вкажіть кількісний і статевий склад. Охарактеризуйте успішність, дисциплінованість, активність класу в цілому.

4. Особливості характеру.

–риси характеру, які виявляються в ставленні учня до самого себе:

скромність (Ніколи не виставляє напоказ своїх достоїнств, заслуг. Іноді, розповідає про свої дійсні досягнення і достоїнства Часто хвалиться навіть незначними досягненнями, перебільшеними достоїнствами або ще не зробленими справами). (**Примітка:** Тут і далі в дужках наведено варіанти опису ступеня вираженості даної якості особистості. Визначити цей ступінь найчастіше можна за допомогою методу спостереження чи бесіди).

Впевненість в собі (Дуже впевнений в собі. Рідко радиться з іншими, не шукає допомоги навіть тоді, коли це було б зробити. Впевнений в собі. Всі завдання виконує самостійно. Звертається за допомогою тільки в разі потреби. Часто при виконанні завдань, доручень просить допомоги, підтримки інших, навіть якщо сам може впоратися.)

– в ставленні учня до оточуючих: доброта, повага;

–в ставленні учня до навчання – старанність, організованість (Завжди добре і в призначений термін виконує будь-яке навчальне завдання. Часто виконує в строк навчальне завдання. Рідко доводить до кінця виконання навчальних завдань.)

–активність, прагнення до успіху (Завжди і у всьому прагне бути першим (у навчанні, спорті і т. п.), наполегливо цього домагається. Прагне в чомусь одному, особливо його цікавить, домогтися визнання, успіху. Дуже рідко прагне до успіху в будь-якої діяльності, легко задовольняється становищем «середняка».)

–дисциплінованість, організованість у роботі взагалі (Вміє правильно розподілити і в строк виконує свою роботу. Правильно розподіляє і в строк виконує свою роботу тільки під контролем дорослого. Не вміє розподіляти свою роботу в часі, витрачає час даремно.)

–акуратність (Завжди тримає свої речі в ідеальному порядку. Одягнений охайно, підтягнутий – і за партою, і біля дошки. Береже суспільне майно, завжди намагається привести його в порядок. Тримає в належному порядку власні й позичені йому речі (книги, конспекти). Допомагає упорядковувати громадське майно (парти, інвентар тощо) швидше за обов'язки. Не виявляє великого прагнення до підтримки порядку навколо себе. Не піклується про свій зовнішній вигляд. Не береже громадське майно.)

–вольові якості: самостійність, рішучість (Завжди самостійно, без коливань приймає відповідальне рішення. Іноді коливається перед відповідальним рішенням. Рідко наважується прийняти будь-яке відповідальне рішення. Не в змозі самостійно прийняти будь-яке відповідальне рішення).

- ініціативність, наполегливість (Завжди домагається виконання наміченого, навіть якщо потрібні тривалі зусилля, не відступає перед труднощами. Доводить до кінця задумане, лише якщо труднощі його виконання незначні чи вимагають короткочасних зусиль. Рідко доводить до кінця задумане, навіть якщо стикається з незначними труднощами. Зіткнувшись із труднощами, відразу ж відмовляється від спроб виконати намічене.)

5. Тип і особливості темпераменту, його прояв у різних сферах діяльності учня (додаток Д)

Особливості емоційної сфери. Характер емоційної реакції на педагогічний вплив.

–ступінь емоційної збуджуваності, характер зовнішніх проявів емоційних переживань (Завжди вміє придушити небажані емоційні прояви. Як правило, вміє дати собі раду зі своїми емоціями. Випадки протилежного

характеру поодинокі. Часто не може придушити небажані емоції. Погано володіє своїми почуттями, легко виходить з себе.)

– емоційна стійкість у стресових ситуаціях (В якій мірі школяр здатен долати стан надмірного емоційного тиску при виконанні складної діяльності, не піддаючись деструктивним емоційним навантаженням і маючи при цьому стабільну позитивну спрямованість емоційних переживань Наприклад, у ситуації контрольної роботи, тощо);

– настрої, що переважає, причини зміни настрою.

6. Інтереси та здібності:

– чи бере участь у роботі дитячих (юнацьких) організацій, як ставиться до громадської роботи в цілому;

– ідеали, ціннісні орієнтації й життєві плани;

– ставлення до релігії;

– характеристика інтересів, їх характер, глибина й активність;

– схильності й наміри учня; чи є в учня здібності до певної сфери діяльності (музичні, технічні, математичні, спортивні тощо).

7. Самооцінка:

– самооцінка – завищена (Дуже впевнений в собі. Рідко радиться з іншими, не шукає допомоги навіть тоді, коли це було б зробити). адекватна (Впевнений в собі. Всі завдання виконує самостійно. Звертається за допомогою тільки в разі потреби.) занижена, (Часто при виконанні завдань, доручень просить допомоги, підтримки інших, навіть якщо сам може впоратися.)

– уміння аналізувати свою поведінку (Скромність. Ніколи не виставляє напоказ своїх достоїнств, заслуг. Іноді, розповідає про свої дійсні досягнення і достоїнства. Часто хвалиться навіть незначними досягненнями, перебільшеними достоїнствами або ще не зробленими справами);

– ставлення до критики, до самовиховання

(Самокритичність Адекватно сприймає критику, прислухається до порад, намагається виправити свої недоліки. Часто прислухається до справедливих зауважень, намагається їх враховувати. Відкидає будь-яку критику. Відмовляється визнавати свої очевидні промахи, нічого не робить для їх виправлення).

8. Навчальна діяльність:

–успішність за різними предметами, загальний розумовий розвиток; (знайомство з журналом успішності, бесіда з вчителями);

–особливості сприйняття й темп осмислення навчального матеріалу (Швидко схоплює суть матеріалу, завжди в числі перших вирішує завдання, часто пропонує власні оригінальні рішення. Задовільно розуміє матеріал після пояснення вчителя, вирішує завдання в середньому темпі, зазвичай власних оригінальних рішень не пропонує. У числі останніх уловлює суть пояснень викладача, відрізняється повільним темпом обмірковування і рішення задач. Розуміє матеріал тільки після додаткових занять, украй повільно вирішує завдання, при вирішенні завдань сліпо використовує відомі «шаблони»);

–особливості уваги (стійкість, переключення й розподіл) (Завжди легко і швидко зосереджує свою увагу на поясненні вчителя. Ніколи не відволікається на уроці, помилок через неухважність на уроці нічого не робить. Не завжди уважно слухає пояснення вчителя. Періодично відволікається, часто робить помилки через неухважність, але при перевірці виправляє їх. Слухає досить уважно тільки в тому випадку, коли йому цікаво. Часто відволікається. Постійно робить помилки через неухважність, при перевірці не завжди виправляє їх. Як правило, повільно і з трудом зосереджує свою увагу на уроці, мало що засвоює з пояснень вчителя через постійні відволікань. Робить багато помилок через неухважність і не зауважує їх при перевірці);

–особливості й тип пам'яті (При заучуванні завжди

розбирається в структурі і змісті матеріалу. Але і матеріал, що вимагає механічного заучування, запам'ятовується їм легко. При заучуванні може запам'ятати лише те, у чому попередньо розібрався, зрозумів. Матеріал, що вимагає механічного заучування, дається важко. Матеріал, що вимагає механічного заучування, засвоюється дуже легко, досить 1-2 рази подивитися його. Для запам'ятовування матеріалу багаторазово механічно повторює його, без розбору і осмислення, робить смислові помилки);

– опишіть рівень інтелектуального розвитку школяра, ступінь сформованості загальнонавчальних умінь і навичок: (чи вміє виділяти головне, вміє писати і читати в потрібному темпі, чи може самостійно працювати з книгою, тощо).

– розвиток образного й логічного мислення, уміння розмірковувати та ін.;

– наявність інтересу до навчання; (за методикою у додатку Е);

– чи використовує додаткову літературу в навчальній діяльності;

– чи бере участь у роботі предметних гуртків, факультативів;

– старанність і наполегливість у навчанні;

– уміння вчитися (режим, організованість) (Вміє правильно розподілити і в строк виконує домашні завдання. Правильно розподіляє і в строк виконує свою роботу тільки під контролем вчителя та батьків. Не вміє розподіляти свою роботу в часі, витрачає час даремно, приходять з невивченими уроками);

– культура мовлення;

– мотиви учіння (Йому подобається добре вчитися та пізнавати нове. Більш за все вчиться, щоб здобути потім професію. В школу він ходить, тому що там можна поспілкуватися з друзями. Особливою допитливості не проявляє. До вчення відноситься байдуже, іноді негативно. Ходить у школу без особливого бажання. Не любить

вчитися. Боїться поганих оцінок, тому що за них вдома лають або карають. Вчиться для того, щоб отримати похвалу. У школі не подобається, тому що там не люблять поганих учнів).

9. Ставлення до різних видів діяльності:

– ставлення до праці (наявність постійних домашніх доручень, участь у суспільно корисній праці в школі, працелюбство, повага до людини праці й результатів чужої праці, трудові вміння й навички, дисциплінованість у праці); (Будь-яке доручення дитина виконує охоче, шукає роботу сам і намагається зробити її добре. Справи по дому і доручення дорослих виконує. Часто ухиляється від справ і доручень, виконує їх недобросовісно);

– ставлення до суспільно корисної діяльності (чи бере участь у заходах, що проводяться в школі, районі, місті); (Бере активну участь у всіх громадських справах. Не проявляє активності у суспільному житті, але доручення виконує. Рідко бере участь у громадських справах);

– ставлення до громадського життя (наскільки цікавиться громадським життям країни; які періодичні видання читає, які телепрограми громадського спрямування дивиться);

– ставлення до ігрової, спортивної діяльності; (бесіда, спостереження);

– ставлення до майбутньої професії (наявність професійних інтересів і схильностей, усвідомленість вибору майбутньої професії); (бесіда);

– ставлення до художньо-естетичної діяльності (розвиненість естетичних смаків, відвідування театру, виставок, наявність домашньої бібліотеки, фонотеки, улюблених творів мистецтва, участь у шкільній художній самодіяльності, самостійні заняття мистецтвом (гра на музичних інструментах, літературна творчість, малювання тощо); (бесіда, спостереження);

– ставлення до свого здоров'я, фізичного розвитку (чи дотримується режиму дня; чи знає, яким нормам

повинні відповідати його фізичні показники; чи має шкідливі для здоров'я звички; яким видом спорту займається; як ставиться до свого зовнішнього вигляду). (бесіда, спостереження).

10. Взаємини з однокласниками й учителями:

– соціально-психологічний статус у колективі, усвідомлення свого статусу (Користується безумовним авторитетом практично серед усіх однокласників: його поважають, рахуються з його думкою, довіряють відповідальні справи. Користується авторитетом тільки у частини однокласників, у якийсь угруповання, тільки серед хлопчиків, або серед дівчаток тощо. У класі авторитетом не користується.);

– симпатії однокласників (є улюбленцем класу, йому прощаються окремі недоліки. Користується симпатією тільки у частині однокласників. У класі його не люблять);

– характер взаємин з однокласниками:

товариськість (Завжди охоче і з задоволенням вступає в контакт з людьми, любить працювати і відпочивати з іншими. Спілкується з обмеженим колом людей. Віддає перевагу індивідуальні форми роботи і відпочинку. Замкнутий, нетовариський);

потреба бути членом колективу, рахуватися з його думкою, боротися за його честь, авторитет, колективізм (Завжди допомагає товаришам у важкій роботі і в важкі хвилини життя. Як правило, допомагає товаришам, коли його просять. Дуже рідко допомагає товаришам: якщо його попросять, може відмовити в допомозі);

безкорисливість (У своїх вчинках завжди керується міркуваннями користі справи або інших людей, а не власною вигодою. Майже завжди керується міркуваннями користі справи або інших людей. У своїх вчинках керується власною вигодою, а користю справи);

правдивість, чесність (Завжди правдивий зі однокласниками, каже правду навіть тоді, коли це йому невигідно. Рідко обманює, майже завжди правдивий по

відношенню до інших людей. Часто говорить неправду заради власної вигоди);

з ким підтримує товариські взаємини, з ким конфліктує, чому; (бесіда, спостереження);

ставлення до негативних явищ у колективі (Активно бореться з тим, що вважає несправедливим. Рідко виступає проти того, що вважає несправедливим. Абсолютно байдужий до проявів несправедливості).

– ставлення до вчителів:

ввічливість, тактовність (Завжди проявляє належну повагу до вчителів. Іноді буває нечемним і нетактовний. Часто буває занадто різкий, затіває сварки, ображає інших, грубить);

правдивість, чесність (Завжди правдивий зі вчителям і вихователям, каже правду навіть тоді, коли це йому «невигідно». Рідко обманює, майже завжди правдивий по відношенню до вчителів. Часто говорить неправду заради власної вигоди);

як складаються взаємини з однокласниками протилежної статі (бесіда, спостереження).

11. Загальні психолого-педагогічні висновки:

– що зроблено студентом-практикантом у процесі індивідуальної педагогічної взаємодії, виховання учня через колектив, ефективність виховних дій;

– визначення найважливіших психолого-педагогічних завдань у виховній роботі з конкретним учнем;

– рекомендації щодо конкретних педагогічних шляхів, методів і форм педагогічної взаємодії з учнем.

Орієнтовна схема психолого-педагогічної характеристики класного колективу

1. Загальні відомості про клас: кількість учнів, хлопчиків і дівчат, віковий склад, коли й як клас було сформовано.

2. Загальна характеристика навчальної діяльності класу:

– успішність у цілому й за окремими навчальними предметами;

– улюблені уроки класу;

– рівень розвитку загальних навчальних умінь;

– поведінка класу під час різних уроків. Ставлення до вчителів;

– відмінники та ступінь їх впливу на клас;

– невстигаючі учні, причини їх неуспішності;

– наявність взаємодопомоги в навчальній діяльності, форми такої допомоги (чи допомагають відстаючим добре встигаючі учні під час позакласних занять, спільної підготовки до контрольних робіт, екзаменів тощо?);

– пропуски уроків без поважної причини.

3. Життя класу поза навчальною діяльністю:

- зайнятість у позаурочний час (в гуртках і секціях, музична, художня та спортивна школи);

- участь класу в загальношкільному житті.

4. Структура й організаційна єдність класу:

– чи є клас єдиним цілим або складається з окремих угруповань;

– якщо є угруповання – їхня кількісна та якісна характеристика, специфіка взаємин між ними;

– ступінь згуртованості й узгодженості дій у класі;

– аналіз соціальної структури класу: хто є формальним і неформальним лідером у класі, за рахунок чого відбувається його вплив;

– чи є в класі учні, які знаходяться в ізоляції, чому;

– аналіз престижу й соціальних ролей у класі (учень-відмінник, учень-громадський діяч, спортсмен, учасник самодіяльності тощо);

– ставлення в класі до новачків;

– чи є в класі традиції;

– стан дисципліни в класі;

– наявність органів самоврядування в класному колективі, їх специфіка й організація;

– особливості взаємин між хлопцями і дівчатами.

5. Ціннісні й світоглядні характеристики класу:

– рівень громадянської зрілості учнів класу: які суспільно значущі інтереси мають місце;

– духовні запити й пріоритетні цінності: які морально-етичні якості найбільш цінуються в класному колективі, які якості засуджуються.

6. Емоційна єдність класу:

– який настрій переважає в класі, загальний емоційний клімат (атмосфера товариськості й чуйності; конфліктів і суперечок; недобррозичливості або «нікому ні до чого немає справи»);

– чи хвилюють невдачі класу всіх учнів, чи радіють учні успіхам своїх товаришів;

– чи вміють учні класу контролювати та регулювати свої емоції.

7. Вольова єдність класу:

– чи здатен клас у цілому мобілізувати фізичні й духовні сили для подолання труднощів або перешкод;

– чи може клас швидко й самостійно прийняти рішення.

– чи спостерігається підтримка один одного, утримування товаришів від негідних вчинків?

8. Вплив соціального оточення, батьків, загальношкільного колективу, громадськості на клас:

– громадська думка, під впливом чого або кого вона змінюється;

– критика й самокритика в класі, як сприймає клас критичні зауваження;

– участь класу в загальношкільній діяльності;

– ступінь впливу класного керівника на учнівський колектив.

9. Загальні психолого-педагогічні висновки:

– позитивні аспекти й недоліки організації життя й

діяльності класу;

–що зроблено студентом-практикантом у класі в цілому;

–рекомендації за змістом і організацією виховної роботи з цим колективом.

ДОДАТКИ

Додаток А

УГОДА № _____

на проведення практики студентів
Державний заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

м. Старобільськ “__” _____ 20 р.

Ми, що підписалися нижче, з одного боку – ДЗ
«Луганський національний університет імені Тараса
Шевченка» в особі ректора
_____, який діє на
підставі законодавчих актів України та Статуту
університету (надалі навчальний заклад), і з другого боку
– _____

_____ в
особі _____,
(надалі база практики), що діє на підставі Статуту, уклали
між собою угоду про наступне:

1. База практики зобов'язується:

1.1. Навчальний заклад направляє, а база практики
приймає на безоплатній основі для проходження
практики студентів:

№ з/п	Шифр і назва напрямку підготовки, спеціальності	Курс	Вид практики	Кількість студентів	Строки практики	
					початок	закінчення

1.2. Надіслати до закладу вищої освіти повідомлення встановленого зразка про прибуття на практику студента (ів).

1.3. Призначити наказом кваліфікованих спеціалістів для безпосереднього керівництва практикою.

1.4. Створити необхідні умови для використання студентами програм практики, не допускати використання їх на посадах та роботах, що не відповідають програмі практики та майбутній спеціальності.

1.5. Забезпечити студентам умови безпечної роботи на кожному робочому місці. Проводити обов'язкові інструктажі з охорони праці: ввідний та на робочому місці. У разі потреби навчати студентів-практикантів безпечних методів праці. Забезпечити спецодягом, запобіжними засобами, лікувально-профілактичним обслуговуванням за нормами, встановленими для штатних працівників.

1.6. Надати студентам-практикантам і керівникам практики від навчального закладу можливість користуватись лабораторіями, кабінетами, майстернями, бібліотеками, технічною та іншою документацією, необхідною для виконання програми практики.

1.7. Забезпечити облік виходу на роботу студентів-практикантів. Про всі порушення трудової дисципліни, внутрішнього розпорядку та про інші порушення повідомляти заклад вищої освіти.

1.8. Після закінчення практики дати характеристику на кожного студента-практиканта.

1.9. Додаткові умови

2. Заклад вищої освіти зобов'язується:

2.1. Призначити керівниками практики кваліфікованих викладачів.

2.2. Забезпечити додержання студентами трудової дисципліни і правил внутрішнього розпорядку. Брати участь у розслідуванні комісією бази практики нещасних

випадків, якщо вони сталися зі студентами під час проходження практики.

3. Відповідальність сторін за невиконання угоди.

3.1. Сторони відповідають за невиконання покладених на них обов'язків щодо організації і проведення практики згідно із законодавством про працю України.

3.2. Всі суперечки, що виникають між сторонами за цією угодою, вирішуються у встановленому порядку.

3.3. Угода набуває сили після її підписання сторонами і діє до кінця практики згідно з календарним планом.

3.4. Угода складена у двох примірниках: по одному - базі практики і закладі вищої освіти.

4. Місцезнаходження сторін:

Навчального закладу

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» – м. Старобільськ, площа Гоголя, 1.

Бази практики

Підписи та печатки:

Заклад вищої освіти :

База практики:

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

М.П.

М.П.

“ _____ ” _____ 20____
року

“ _____ ” _____ 20____
року

Додаток Б

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства освіти
і науки, молоді та спорту
України 29 березня 2012
року № 384

Форма № Н-7.03

Державний заклад "Луганський національний університет імені
Тараса Шевченка"
(повне найменування вищого навчального закладу)

ЩОДЕННИК ПРАКТИКИ

_____ (вид і назва практики)

студента

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

Інститут, факультет, відділення

Кафедра, циклова комісія

_____ освітньо-кваліфікаційний рівень

_____ напрям підготовки

_____ спеціальність _____

_____ (назва)

_____ курс, група _____

Студент

(прізвище, ім'я, по батькові)

прибув на підприємство, організацію, установу.

Печатка

підприємства, організації, установи

„___”

20__ року

(підпис)
особи)

(посада, прізвище та ініціали відповідальної

Вибув з підприємства, організації, установи

Печатка

Підприємства, організації, установи

“___”

_____ 20__ року

(підпис)
особи)

(посада, прізвище та ініціали відповідальної

Додаток В

Зразок оформлення титульного аркуша

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЗ «ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»

Факультет природничих наук
Кафедра біології та агрономії

ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ
з педагогічної практики
студента(тки) 4 курсу
спеціальності «Біологія та здоров'я людини»
який(а) проходив(ла) практику в ЗОШ №
зр. по р.

Керівник практики
Методист зі спеціальності

Старобільськ – 20..

Методи вивчення особистості учня й класного колективу

1. Вивчення шкільної документації (класний журнал, особові справи учнів), бесіда з класним керівником, медперсоналом школи, з вчителями-предметниками.
2. Спостереження в процесі урочної й позаурочної діяльності.
3. Бесіда, інтерв'ю, анкетування учнів (у додатках).
4. Вивчення учнівських робіт, читацьких формулярів, творчих робіт.

Інструкція щодо проведення спостереження

Спостереження (в психології) – описовий психологічний дослідницький метод, що полягає в цілеспрямованому і організованому сприйнятті та реєстрації поведінки досліджуваного об'єкта.

Об'єкт спостереження не має знати, що ви проводите спостереження за ним. Ви можете взаємодіяти з об'єктом спостереження, просто не треба ставити людину до відома.

Попередньо ознайомтесь з програмою спостереження, продумайте та виділіть найбільш важливі етапи спостереження.

Спостереження необхідно проводити в ситуаціях, які будуть природними для об'єкта спостереження (наприклад: урок для учня, лекція/семінарське заняття для однокласника, спільне проведення часу для друга тощо)

Всі ознаки треба зафіксувати в протоколі спостереження (оформлення у вільній формі).

**Вивчення темпераменту школяра методом
спостереження**

План спостережень

1. Як поводитися в ситуації, коли необхідно швидко діяти:

- а) легко включається в роботу;
- б) діє з пристрастю;
- в) діє спокійно, без зайвих слів;
- г) діє боязко, невпевнено.

2. Як реагує на зауваження вчителя:

- а) говорить, що так робити більше не буде, але через деякий час знову робить те ж саме;
- б) обурюється тим, що йому роблять зауваження;
- в) вислуховує і реагує спокійно;
- г) мовчить, але ображений.

3. Як говорить з товаришами під час обговорення питань, які його дуже хвилюють:

- а) швидко, з жаром, але прислухається до висловлювань інших;
- б) швидко, з пристрастю, але інших не слухає;
- в) повільно, спокійно, але впевнено;
- г) з великим хвилюванням і сумнівом.

4. Як поводитися в ситуації, коли треба здавати контрольну роботу, а вона незавершена; або контрольна здана, але з'ясується, що допущена помилка:

- а) легко реагує на ситуацію, що склалася;
- б) поспішає закінчити роботу, обурюється з приводу помилок;
- в) вирішує спокійно, поки вчитель не візьме його роботу, з приводу помилок може означати мало;
- г) здає роботу без розмов, але висловлює невпевненість, сумнів в правильності рішення.

5. Як поводитьься при вирішенні складного завдання, якщо вона не виходить відразу:

а) кидає, потім знову продовжує роботу;

б) вирішує завзято і наполегливо, але час від часу різко висловлює обурення;

г) проявляє невпевненість, розгубленість.

6. Як поводитьься в ситуації, коли він поспішає додому, а педагог або актив класу пропонують йому залишитися в школі для виконання будь-якого завдання:

а) швидко погоджується;

б) обурюється;

в) залишається, не говорить ні слова;

г) проявляє невпевненість.

7. Як поводитьься в незнайомій обстановці:

а) проявляє максимум активності, легко і швидко отримує необхідні відомості для орієнтування, швидко приймає рішення;

б) проявляє активність в якомусь одному напрямку, через це достатніх відомостей не отримує, але рішення приймає швидко;

в) спокійно придивляється до того, що відбувається навколо, з рішеннями не поспішає;

г) боязко знайомиться з обстановкою, рішення приймає невпевнено.

Для спостереження за цим планом доцільно використовувати схему, відзначаючи знаком «+» відповідні реакції для кожного пункту плану.

Реакцій кожного пункту плану відповідають темпераменти:

а) сангвінічний; б) холеричний; в) флегматичний; г) меланхолійний.

Обробка даних. Підраховується кількість знаків «+» в рядках, які відповідають пунктам. Найбільше число знаків «+» в одному з пунктів вкаже темперамент учня. Оскільки «чистих» темпераментів не існує, за цією схемою

можна встановити і ті риси інших темпераментів, які в певній мірі притаманні цьому учню.

Додаток Е

Методика аналізу інтересів і спрямованості учня

Твої улюблені заняття:

1. Робити що?
2. Грати в що?
3. Читати що?
4. Допомогати в чому?
5. Відвідувати що?
6. Говорити про що?
7. Спостерігати що?
8. Що ти вмієш робити найкраще?

Зістав свої відповіді, назви твоє найулюбленіше заняття, про яке можна судити по твоїх реальних вчинках. Але якою мірою твої інтереси різнобічні?

Інтереси наукові й технічні:

- 1) улюблені шкільні предмети;
- 2) улюблені галузі науки;
- 3) привабливі галузі техніки;
- 4) найцікавіші вчені;
- 5) найцікавіші винахідники;
- 6) видатні наукові твори;
- 7) видатні винаходи;
- 8) у якій галузі науки або техніки займаєшся

сам?

Естетичні інтереси:

- 1) улюблений письменник, його твори;
- 2) улюблений художник, його твори;
- 3) улюблений композитор, його твори;
- 4) улюблений скульптор, його твори;

- 5) улюблений архітектор, його твори;
- 6) улюблене місце у твоєму місті;
- 7) улюблене місце у твоїй області;
- 8) якою галуззю мистецтва займаєшся сам?

Участь у гуртках:

- 1) предметних;
- 2) технічних;
- 3) літературних;
- 4) художніх;
- 5) музичних;
- 6) спортивних;
- 7) у яких олімпіадах брав участь?
- 8) У яких конкурсах брав участь?
- 9) Які призи й нагороди маєш і за що?

Зістав свої відповіді та визнач, якою мірою участь у гуртках задовольняє твої головні інтереси.

Інтерес до професій:

1. Які професії тобі здаються привабливими?
2. Яку професію ти збираєшся обрати в майбутньому?
3. Хто сформулював у тебе інтерес до цієї професії?
4. Чим тебе приваблює ця спеціальність?
5. Якою мірою ти впевнений, що здійсниш свою мрію?

Подумай, якою мірою названа тобою професія пов'язана з галуззю твоїх головних інтересів? Якою мірою вона пов'язана з твоїм реальним досвідом і здібностями?

**Методика аналізу
рівня сформованості інтелектуальних умінь**

Рівень сформованості інтелектуальних умінь оцінюється такими балами:

2 – уміння яскраво виражене;

1 – уміння має місце;

0 – уміння не сформоване.

1. Учень уміє слухати:	
а) пояснення вчителя, що не спираються на засоби наочності	210
б) пояснення вчителя, що спираються на засоби наочності	210
в) запитання вчителя «до засобів наочності»	210
г) запитання вчителя про зв'язки між явищами, що представлені в наочній формі	210
г) відповіді товаришів під час опитування	210
д) оцінювати власну відповідь, тобто слухати себе самого	210
2. Учень уміє працювати з наочною:	
а) формулювати запитання до ілюстрованих фактів і явищ	210
б) схематизувати текст, представити його в таблиці, схемі	210
в) самостійно виготовити наочність на основі читання	210
г) дати обґрунтування, коли наочність може бути використана	210
г) давати наочне й логічне пояснення матеріалу на підставі самостійно виготовленої наочності	210
д) формулювати питання до наочності та	210

оцінювати	
3. Учень уміє працювати з текстом:	
а) викладати текст своїми словами	210
б) розділяти текст на логічні частини та складати план	210
в) систематизувати навчальний матеріал	210
г) робити вступ до свого повідомлення	210
г) будувати логічно закінчену розповідь	210
д) розкривати матеріал у порівнянні	210
4. Учень уміє оперувати знаннями:	
а) користуватися довідковою літературою	210
б) на підставі низки викладених фактів робити узагальнення	210
в) формулювати пізнавальне завдання, що міститься в тексті	210
г) висловлювати власне ставлення до фактів і подій	210
г) самостійно формулювати питання	210
д) зіставляти новий матеріал з уже відомими фактами, положеннями	210
5. Учень уміє проявляти творчу самостійність у навчанні:	
а) при розв'язанні навчальних задач, пропонує вчителем на уроці	210
б) при розв'язанні навчальних задач, виконуючи домашнє завдання	210
в) проводити елементарне дослідження на підставі кількох джерел (документів, спостережень, експериментів)	210
г) проводити аналіз, порівняння, зіставлення	210
г) робити висновки	210
д) робити узагальнення на підставі низки фактів, положень	210
6. Учень уміє застосовувати знання на практиці:	
а) формулювати гіпотезу в дослідницькому	210

пошуку	
б) намічати шляхи перевірки гіпотези	210
в) проводити елементарне дослідження у зв'язку із залученням додаткового матеріалу до теми, що вивчається	210
г) здійснювати перенесення раніше засвоєних знань на розгляд нових фактів, явищ	210
г) здійснювати перенесення знань на розгляд поточних подій	210
д) застосовувати знання у своїй громадській діяльності (у школі й поза нею)	210

Методика аналізу мотивів навчальної діяльності учнів

Предмети	Види мотивів						Усього балів
	Знаю предмет	Люблю ним займатися	Вважаю, що повинен	Проявляю творчість	Устигаю виконати	Із задоволенням іду на урок	
Гуманітарні дисципліни: 1) українська мова 2) українська література 3) всесвітня література 4) іноземна мова 5) історія							
Природничі дисципліни: 7) фізика 8) хімія 9) арифметика 10) алгебра 11) геометрія							

Практичні дисципліни: 12) праця 13) фізкультура 14) військова справа 15) спів 16) малювання								
--	--	--	--	--	--	--	--	--

Прізвище учня:

Напроти предмета й судження про нього ставиться один з балів:

2 – це, безумовно, так;

1 – це майже так;

0 – це не так.

Додаток I

Вивчення ступеня задоволеності колективом

Пропонується за семибальною шкалою оцінок відповісти на питання анкети. Можна вибрати одну відповідь. Відповіді анонімні. Шкала оцінок від «абсолютно задоволений, повністю згоден» – 7 балів, до «абсолютно не задоволений, абсолютно не згоден» – 1 бал.

Питання анкети

1. Тебе задовольняє характер справ, які проводяться у твоєму класі?

2. Ти задоволений характером відносин, що склалися у твоєму класі між однокласниками?

3. Чи можна сказати, що твій клас живе різноманітним, насиченим цікавими подіями життям?

4. Як ти вважаєш, твої однокласники беруть активну участь у житті класу?

5. Можна сказати, що між класом і класним керівником існують сприятливі відносини?
6. Ти задоволений тим, як вибирається актив класу?
7. Чи згоден ти з тим, що твої однокласники в більшості своїй сумлінно ставляться до навчання?
8. Чи згоден ти з тим, що учні класу є дружним, згуртованим колективом?
9. Наскільки часто співробітничав твій клас з іншими класами школи в обговоренні яких-небудь шкільних заходів?
10. Чи можна сказати, що відносини у твоєму класі в цілому носять дружній характер?
11. Наскільки подобається тобі твій клас?
12. Клас здатний мобілізувати сили при виникненні перешкод на шляху до спільної мети?
13. Здатність класу до вольових зусиль твої однокласники вважають зразковою?
14. Твої однокласники вважають, що клас здатний долати труднощі, самостійно ухвалювати рішення й швидко виконувати їх?
15. Клас активізує волю й працьовитість усіх членів класу й спонукає їх доводити справу до кінця?
16. У класі є такі учні, які здатні мобілізувати всіх до енергійних дій?
17. Клас прагне впливати на інші класи в досягненні загальної мети?
18. Клас має необхідні знання, уміння, навички для спільної навчальної роботи?
19. Однокласники високо оцінюють спільну роботу?
20. Учні класу відчують задоволеність своєю підготовкою до навчальної й громадської роботи?
21. Клас прагне підвищувати свій рівень?
22. У класі є учні, які самі вміють багато що зробити й завжди готові допомогти іншим?

23. Клас активно впливає на інші класи школи, ділячись своїм досвідом з ними?

Обробка:

Обчислюються середні показники класу з кожного питання.

Цікаво обчислити й коефіцієнт задоволеності кожного учня життям класу. Для цього треба просумувати бали, проставлені учнем по кожному питанню і поділити їх на кількість питань.

Крім того, можна обчислити й середній коефіцієнт задоволеності учнів життям класу. Для цього досить підсумувати всі індивідуальні показники й поділити їх на кількість учнів, які брали участь в опитуванні.

Кожний коефіцієнт матиме значення від 7 (максимальне – високий ступінь задоволеності класом) до 1 (мінімальне – низький ступінь задоволеності класом).

Зробіть аналіз отриманих результатів: яка ступінь задоволеності класним колективом взагалі, які учні мають відношення, яке суттєво відрізняється від загального. Причини можуть бути виявлені Вами за допомогою спостереження за взаємодією цих учнів з класом та їх індивідуально-психологічними особливостями.

Приклад плану-конспекту уроку

Тема: *Вітаміни, їхнє значення. Збереження вітамінів у продуктах харчування.*

Мета: вивчити основні групи вітамінів та їхнє значення в організмі людини; ознайомити зі способами збереження вітамінів у продуктах харчування; пропагувати здоровий спосіб життя, проводити антинікотинову пропаганду, реалізувати завдання патріотичного виховання; розвивати наукове мовлення, вміння вибирати головне, пам'ять, увагу, мислення.

Основні поняття і терміни: вітаміни, авітаміноз, гіповітаміноз, гіпервітаміноз, цинга, рахіт, дерматит, бері-бері.

Обладнання: таблиці, схеми, набори вітамінів, продукти харчування.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Міжпредметні зв'язки: хімія, трудове навчання.

Хід уроку

I Актуалізація опорних знань учнів (фронтальна бесіда):

- Що таке обмін речовин?
- Які органічні речовини беруть участь в обміні речовин?
- Яка роль білків в організмі людини?
- Які функції виконують вуглеводи?
- Яке значення жирів в організмі людини?

II Мотивація навчальної діяльності.

Повідомлення теми і завдань уроку.

Білки, жири, вуглеводи є основою харчування людини. Здавалося б, правильне дозування трьох видів основних речовин у продуктах харчування зумовлює

нормальну життєдіяльність організму. Та виявляється, що для організму необхідні й інші органічні речовини.

Навесні, коли пригріває сонечко і пробуджується природа, багато людей, навпаки, відчують себе стомленими, стають млявими та дратівливими, у них порушується сон, травлення. У чому ж причина цього явища? Виявляється, що в організмі цих людей не вистачає певних речовин. Потреба організму в них обчислюється мізерними кількостями. Ці життєво необхідні диворечовини не виконують ні пластичної, ні енергетичної, ні транспортної функції, але від них залежать ріст, розвиток і життя організму. Як ви, напевно, здогадалися, ці речовини називаються вітаміни і саме про них і про їхнє значення для організму людини ми поговоримо сьогодні.

Отже, темою сьогоднішнього уроку є вітаміни, їхнє значення в організмі людини, збереження вітамінів у продуктах харчування.

У кінці уроку ми маємо відповісти на таке запитання:

Чому поняття „вітаміни” і „здоров’я” нероздільні?

III *Вивчення нового матеріалу (пояснення)*

1. Вітаміни. Роботи М. Луніна, К. Функа по вивченню вітамінів. Захворювання.

Про вітаміни стало відомо лише у 1880 році, коли російський вчений М. І. Лунін виявив у харчових продуктах невідомі чинники, конче потрібні для життя людини. Наприклад, білі миші, що одержували незбиране молоко, добре росли і були здоровими, але гинули, коли їх годували сумішшю з основних складових цього молока – білком, казеїном, жиром, молочним цукром, мінеральними солями та водою. Тобто вони не одержували якихось речовин, без яких їхній організм не міг повноцінно існувати. У 1912 році польський вчений К. Функ визначив хімічний склад цих речовин і назвав їх *вітамінами* (від лат. віта – життя, та аміни – складові амінокислот).

На добу їх необхідно всього кілька міліграмів або навіть мікрограмів на 1 кг маси тіла. Незважаючи на

невеликий вміст в організмі, вітаміни відіграють велику роль в обміні речовин та енергії. Багато вітамінів входить до складу ферментів, частина з них є попередниками деяких гормонів. Вітаміни швидко розпадаються в організмі, більшість з них не відкладаються про запас і не синтезуються із інших органічних речовин, тому необхідно постійно вживати продукти, що містять вітаміни. Найбільше вітамінів містяться в свіжих фруктах, овочах, а також у м'ясі, молоці. Відсутність вітамінів в їжі призводить до виникнення в організмі важких порушень його функцій і захворювань (авітамінозу). При недостатньому надходженні в організм вітамінів виникають гіповітамінози, які характеризуються пониженням працездатності і стійкості до різних хвороб. При зловживанні вітамінними препаратами виникає гіпервітаміноз.

Захворювання

1. Авітаміноз – відсутність вітамінів в організмі.

2. Гіповітаміноз – нестача вітамінів.

3. Гіпервітаміноз – надлишок вітамінів.

(Учні записують визначення в зошит).

2. Основні вітаміни, історія їх відкриття, значення для організму, основні джерела надходження.

Вітаміни – біологічно активні речовини різної хімічної природи, що необхідні для забезпечення важливих фізіологічних і біологічних процесів в організмі. На сьогодні відомо близько 50 вітамінів. Вітаміни позначають літерами латинського алфавіту чи хімічними назвами і поділяють на дві групи: водо- і жиророзчинні.

Вітаміни (за розчинністю)	
водорозчинні	жиророзчинні
С, група В, Н, РР	А, D, Е, К

Ще в стародавні часи було помічено, що жителі міст,

які були в тривалій військовій облозі, косила страшна хвороба. У людей напухали ясна, на слизових оболонках з'являлися виразки, і якщо хвороба затягувалася, то хворий помирав, жодні ліки не допомагали. Але коли воєнні дії припинялися і місто поверталось до звичайного життя, то хвороба зникала сама по собі. Ця хвороба спалахувала на кораблях, які знаходились у далеких плаваннях. Офіційно її стали називати „скорбут”(рот з виразками), або „цинга”. Через цю хворобу Васко да Гама під час своєї подорожі втратив 100 матросів із 160 чоловік своєї команди, від цинги на Новій землі загинув капітан В. Баренц, у льодах Арктики – капітан Сєдов, Вітус Берінг помер на острові, названому його іменем. Лише свіжа зелень, овочі та фрукти змогли перемогти цю хворобу. Речовину, яка міститься в них назвали вітаміном С.

Вітамін С (аскорбінова кислота) має досить широкий спектр дії. Він необхідний для синтезу білків, утворення органічної речовини кісток, сприяє всмоктуванню цукру в кишки, бере участь у тканинному диханні, підвищує імунітет. Нестача вітаміну С призводить до захворювання цингою. Ця хвороба супроводжується кровотечею ясен, загальною стомлюваністю, тахікардією, пониженням опору організму інфекціям, порушенням проникності судин і крововиливами. Основним джерелом вітаміну С є рослини, особливо чорна смородина, лимони, суниці, шипшина. Гіповітаміноз частіше виникає навесні, коли вміст вітаміну С в овочах і фруктах значно зменшується. Добова потреба для дітей дорівнює 50-75 мг, а для дорослих – 75-100мг. Для людей, що займаються важкою фізичною працею, і спортсменів добова доза вітаміну С повинна бути збільшена до 200-300мг.

Вітамін Р (цитрин) необхідний для нормальної проникності судин. Разом із вітаміном С запобігає захворюванню цингою. Міститься в тих самих продуктах, що і вітамін С. Добова доза – 75...100 мг.

Із проникненням в глибину Африканського та

Азіатського материків європейці стикнулися з новим невідомим захворюванням. Проявлялося воно запаленням нервів і болями у м'язах, судомами і паралічем нижніх кінцівок. У хворого припинявся ріст, він різко худнув і ледь рухався. Індійська назва цієї хвороби бері-бері, що означає „ноги в кайданах”. Хвороба щорічно забирала життя тисяч людей Африки, Індії, Китаю. Виявилось, що причиною і цього захворювання є нестача вітаміну.

Вітамін В₁ (тіамін). Вітамін з досить широким спектром дії. Він бере участь у синтезі нуклеїнових кислот, обміні білків, жирів, вуглеводів. При гіповітамінозі втрачається апетит, людина швидко стомлюється, стає дратливою. При авітамінозі розвивається важке порушення діяльності нервової системи (хвороба бері-бері). Дорослій людині на добу необхідно 2-3мг, а дітям до 10 років – 1-2 мг вітаміну В₁. Спортсменам під час інтенсивних тренувань доза вітаміну В₁ повинна бути збільшена до 5 мг на добу. Найбільший вміст вітаміну В₁ – в пивних дріжджах, печінці тварин, чорному хлібу, вівсяній крупі.

Існує ціла група вітамінів В, кожен з яких має певне значення.

Вітамін В₂ (рибофлавін). В організмі використовується для синтезу флавінових ферментів, необхідних для синтезу білків і жирів. При гіповітамінозі затримується ріст, порушується діяльність нервової системи, уражуються рогівка очей і шкіра. В значних кількостях вітамін В₂ міститься в пивних дріжджах, печінці, рибних продуктах, молоці, гречаній крупі. Добова потреба вітаміну В₂ для дітей дорівнює 2,0-3,0, для дорослих – 3,0-4,0 мг.

Вітамін В₆ (піридоксин) бере участь в обміні білків і речовин шкіри, нервової системи, в кровотворенні. Гіповітаміноз викликає захворювання шкіри – дерматити, а при авітамінозах з'являється м'язова слабкість, порушується діяльність вестибулярного апарата. Міститься

в рисових висівках, зародках пшениці, нирках. Добова потреба для дорослих людей – 2-4мг.

Вітамін В₉ (фолієва кислота) бере участь в обміні холіну, процесах кровотворення, зменшує вміст холестерину в крові. Значна кількість вітаміну В₉ міститься в печінці, м'язах, листках рослин. Добова доза – 0,2 мг.

Вітамін В₁₂ (ціанкобаламін, антианемічний) необхідний для нормального обміну нуклеїнових кислот, утворення еритроцитів, прискорює ріст і розвиток. У людей вітамін В₁₂ синтезується мікрофлорою в товстій кишці, звідки він надходить у печінку, а потім в кров.

Багаті на цей вітамін печінка і нирка. Добова доза – 0,005 мг.

Вітамін В₁₅ (пангамова кислота) посилює використання клітинами організму кисню. У значних кількостях міститься в рослинних продуктах. Використовується при лікуванні серцево-судинних захворювань, отруєннях. Добова доза – 200-300 мг.

Вітамін В₅ (пантотенова кислота) бере участь в обміні вуглеводів, синтезі ацетилхоліну. При гіповітамінозі спостерігаються сповільнення росту, випадання волосся, виразки шлунка і кишок. Багато пантотенової кислоти міститься в капусті, картоплі, моркві і різних тваринних продуктах. Добова доза – 10-15 мг.

Вітамін Н (біотин) необхідний для нормального обміну речовин у шкірі. Знаходиться в дріжджах, помідорах, печінці, ячному жовтку.

Всі вітаміни, які ми розглянули, мають одну спільну властивість – вони розчиняються у воді. А зараз зупинимось на жиророзчинних вітамінах.

Багато з вас чуло вираз „куряча сліпота”, але далеко не всі уявляють собі, що він означає. Деякі навіть думають, що це всього лише образний вислів, який підкреслює, що людина недалекоглядна як курка. А насправді „куряча сліпота” – тяжке захворювання, з яким зіткнулись

передусім жителі півночі. Людина раптом перестає бачити з настанням сутінок. Вдень людина повністю нормальна, а у сутінки – сліпа. Вважали, що ця хвороба є карою богів чи духів. Чи справді це так?

Вітамін А. Необхідний для нормального функціонування епітеліальної тканини. При авітамінозі виникає ксерофтальмія (сухість очей) внаслідок ороговіння епітелію рогівки. Ороговіння епітелію при авітамінозі спостерігається і в бронхах, трахеї, нирках, сечовому міхурі. Багато вітаміну А міститься в риб'ячому жирі, коров'ячому маслі, печінці. В рослинах містяться пігменти – провітаміни, які в організмі можуть перетворюватись на вітамін А. Добова доза для дітей – 1-2мг, для дорослих – 3-5 мг.

Чи всім корисний вітамін А? (Мало хто знає, що курцям не варто вживати вітамін А і бета-каротин, оскільки у співвідношенні з цигаркою ці речовини збільшують ризик розвитку раку легень на 18-28%. Навпаки, вітаміни С, Е, В₁ нейтралізують дію шкідливих речовин тютюнового диму). Тому потрібно ще раз усім задуматися над питанням про доцільність тютюнопаління.

Усім відоме захворювання дітей, коли у дитини викривляються хребет і кінцівки, груди стають „курячими”, ходьба нагадує качину. Найкращим засобом від цього захворювання є риб'ячий жир. У ньому знайшли особливий вітамін ...

Вітамін Д (антирахітний) бере участь у регуляції обміну солей фосфору і кальцію. Авітаміноз призводить до виведення цих солей з організму і порушення, таким чином, фосфорилування кісток. Розвивається хвороба рахіт, яка, крім порушення процесів окостеніння, характеризується підвищеною дратівливістю, м'язовою слабкістю. А підвищений вміст Ca²⁺ в крові призводить до появи судом. Велика кількість вітаміну Д міститься в риб'ячому жирі, жовтках яєць, коров'ячому молоці. Добова доза для дітей – 10-20 мкг. Слід зазначити, що

гіпервітаміноз призводить до різкого збільшення концентрації солей кальцію і фосфору в крові, відкладання їх на стінках кровоносних судин, нирок.

Дивовижною загадкою для лікарів були випадки, коли під час нормального перебігу вагітності плід просто розсмоктувався. У 1922 році було припущено, що для розвитку плоду необхідна наявність спеціального вітаміну розмноження. Його було знайдено в олії із зародків пшениці.

Вітамін Е (токоферол) необхідний для нормальної діяльності статевих залоз і протікання вагітності, а також для розвитку м'язової тканини. Міститься майже в усіх продуктах.

Якби наша кров не зсідалася, то найменше поранення могло б призвести до смерті від втрати крові. Існує хвороба гемофілія, за якої процес зсідання крові дуже сповільнений. Але якщо до їжі додавати шпинат чи капусту, то кров згортається швидше. Ймовірно, в цих продуктах міститься якийсь фактор вітамінної природи.

Вітамін К (протигеморальний) необхідний для процесів зсідання крові. Багато вітаміну К міститься в зелених листках рослин капусти, моркви. Вітамін К синтезується в організмі людини мікрофлорою кишок.

Велику роботу по вивченню вітаміну К була проведена українським ученим академіком Палладінім. Саме він синтезував аналог вітаміну К – вікасол, який широко застосовується у медичній практиці.

3.Збереження вітамінів у продуктах харчування.

Вміст вітамінів у продуктах харчування за різних причин зменшується. Кількість вітамінів у їжі знижується при тривалому зберіганні продуктів, особливо наприкінці зими – на початку весни. Найбільше вітамінів втрачається при кулінарній обробці. Під час варіння м'яса руйнується до 50% вітаміну В. Унаслідок теплової обробки продуктів рослинного походження втрачається 20% вітамінів групи В. Вітамін С, який міститься в овочах та фруктах,

руйнується також на повітрі, особливо, коли вони почищені, а також при контакті з металами. Тому овочі необхідно очищати та нарізати тільки перед самим варінням і класти в емальовану каструлю з гарячою водою. Каструлю під час варіння треба закривати кришкою. Добре зберігаються вітаміни при низькій температурі. Заморожування, додавання цукру надовго зберігає їх в овочах і фруктах.

Тому для забезпечення організму вітамінами, особливо взимку і навесні, необхідно більше споживати фруктів і овочів. Соки – також важливе джерело вітамінів. (Порівняйте добову потребу організму людини у вітамінах (мг) з їх вмістом у деяких плодovих соках (мг на 100 мл соку).

За рекомендацією лікаря можна споживати також вітамінні препарати. Промислове виробництво вітамінів провадять шляхом виготовлення багатовітамінних препаратів з рослин (шипшина, смородина, чорноплідна горобина), з рослинних олій (F), риб'ячого жиру (A, D, F) та шляхами органічного (A, D, E, K, C) і мікробіологічного синтезу (B₁, B₂, B₁₂). В Україні вітамінні заводи є у Києві, Умані, Одесі.

IV Узагальнення та систематизація знань.

1. Відомо, що сира морква містить каротин (провітамін А). В якому випадку організм отримає більше провітаміну А: при вживанні сирової моркви чи при

<i>Соки</i>	Каротин (провітамін А)	В1 (тіамін)	В2 (рибофлавін)	С (аскорбінова кислота)	РР (нікотинова кислота)
Добова потреба дорослої людини	6	1,3-2,6	1,5-2	60-110	14-28
Абрикосовий	2	0,03	0,08	7	-
Апельсиновий	0,25	0,05	0,04	30-50	0,2
Виноградний	0,025	0,03	0,02	2,7-5	0,4
Вишневий	0,37-	0,05	-	15	-
Гранатовий	-	-	-	5	-
Грушевий	0,08	0,05	0,1	5	0,25
Лимонний	0,12-0,2	0,05	0,01	20-60	1
Морквяний	2-9,0	0,66	0,6	5-10,5	0,5-1,5
Томатний	2-3,3	0,12	0,2	40-50	0,3-1
Смородиновий	0,75-2	0,08	0,02	150-300	-
Яблучний	0,05-0,92	0,04	0,05	6,5-30	0,1-0,5

вживанні моркви, тушкованої з маслом?

2. Чому безжирова дієта часто призводить до авітамінозів? До яких?

3. Спеціальним сенатським указом 1774 р. приписувалось видавати матросам особливе вино, „настоюючи його на соснових чи ялинкових шишках або хмелі, по чарці у лютому, березні й квітні”. Поясніть важливість цього указу.

4. Що корисніше для організму – отримувати

вітаміни з натуральними продуктами чи використовувати штучно вітамінізовані продукти? (Вітаміни, зокрема вітамін С, найбільш корисні для здоров'я саме тоді, коли вони поступають до організму разом з усім природним комплексом біологічно активних речовин. Безумовно, є різниця між природними вітамінами з натуральних продуктів і штучно вітамінізованими. Так само, як є різниця – отримати кофеїн зі свіжезавареним чаєм, у якому кофеїн міститься у комплексі з іншими біологічно активними речовинами, або прийняти таблетку кофеїну.)

5. Останнім часом випускають багато вітамінних препаратів, які можна придбати в аптеці без рецепту. Чи правильне твердження: „Чим більше вітамінів вживаєш, тим здоровішим будеш?”

6. Які б ви запропонували заходи щодо збільшення кількості вітамінів у продуктах харчування?

V. Підсумок уроку.

Чому поняття „вітаміни” і „здоров'я” нероздільні?

(Вітаміни регулюють обмін речовин, входячи до складу ферментів, які каталізують біохімічні процеси. Відкриття вітамінів, вивчення їх складу, властивостей, механізму дії має велике значення – збереження здоров'я людини. Споживання вітамінів відповідно до фізіологічних норм є обов'язковою передумовою нормального розвитку, життєдіяльності, забезпечення опірності організму інфекційним захворюванням. Вітаміни використовують для лікування різних хвороб.)

VI. Домашнє завдання.

Прочитати п.51, усно відповісти на запитання після нього; підготувати повідомлення про раціональне харчування.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеєнко С. Д. Посібник із організації та проведення педагогічної практики [Текст] / С. Д. Алексеєнко, З. П. Бондаренко, І. В. Распопов. – Д.: РВВ ДНУ, 2008. – 36 с.
2. Виноградова Т. В. Книга класного керівника / Т. В. Виноградова. – Харків: Вид. група “Основа”, 2006. – 128 с.
3. Виховна система школи / Упоряд. В. В. Григораши. – Харків: Вид. група “Основа”, 2005. – 128 с.
4. Дрозденко К. С. Психолого-педагогічна характеристика особистості учня / К. С. Дрозденко // Позакласний час. – 1999. – №19-20. – С. 3-14.
5. Мороз І. В., Ярошенко О. Г. Педагогічна практика студентів у загальноосвітніх навчальних закладах: навч. посібник / І. В. Мороз, О. Г. Ярошенко. – К., 2003. – 90 с.
6. Мороз І. В. Загальна методика навчання біології [Текст]: навч. посіб / І. В. Мороз [та ін.]: – К.: Либідь, 2006. – 502 с.
7. Педагогічна практика студентів у загальноосвітніх навчальних закладах (освітньо-кваліфікаційні рівні «бакалавр», «спеціаліст»): початковий посібник / Уклад.: Соловей М. І., Ніколаєва С.Ю., Спіцин Є. С., Кудіна В. В., Бражник Н. О., Демчук В. С. – К.: Ленвіт, 2010. – 133 с.
8. Педагогічна практика студентів хіміко-біологічного факультету [Текст]: навч.-метод. посіб / А. В. Степанюк [та ін.] – Т.: ТДПУ, 2003. – 104 с.
9. Трихін І. О. Основи шкільного виховання [Текст]: навч. посіб. для студ. пед. навч. закл. / І. О. Трихін, О. Т. Шпак; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К.: Центр навч. літ., 2004. – 368 с.

Зміст

Передмова	3
Розділ 1. Загальні положення	6
Розділ 2. Педагогічна практика 3 курс, 5 семестр	29
Розділ 3. Педагогічна практика 3 курс, 6 семестр	41
Розділ 4. Педагогічна практика на 4 курсі	59
Додатки	105
Список рекомендованої літератури	140

Методичні вказівки до проходження педагогічної практики студентами спеціальності «Біологія та здоров'я людини» денної та заочної форм навчання факультету природничих наук / І. С. Котенєва, С. В. Вовк, Н. В. Репкіна; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Старобільськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2019. – 142 с.

Відповідальний за випуск І. С. Котенєва

Технічний редактор, коректор С. В. Вовк

Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
92703, м. Старобільськ, Луганська область, пл. Гоголя, 1,
факультет природничих наук, кафедра біології та агрономії

